

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Forord

Jeg har aldri før tenkt på tilfredshet og lykke som noe vitenskapelig. Men etter forslag fra mine veiledere ved Folkehelseinstituttet begynte jeg å utforske dette temaet. Det har vært en spennende prosess. Gjennom folkehelsestudiet har jeg utvidet min kunnskap om hva som kan gjøres for å fremme god helse og hva som påvirker helsen i befolkningen. Både gjennom studiet og i samfunnsdebatten forøvrig synes jeg imidlertid at fokuset på hva som kan gjøres for å fremme psykisk helse tidvis kommer i skyggen av fokuset på den fysiske helsen, eksempelvis ernæring og fysisk aktivitet. Derfor har det vært særlig interessant å få et innblikk i den delen av forskningen som undersøker tilfredshet og lykke. Jeg har vært, og er fortsatt, nysgjerrig på sammenhengen mellom tilfredshet, lykke og helse. Og jeg synes det er særlig spennende hvordan teori og forskning på dette området kan bli anvendt for å skape vilkår for bedre mental helse i befolkningen.

Masteroppgaven er skrevet med tilknytning til Folkehelseinstituttet, divisjon for psykisk helse. Arbeidet begynte sommeren 2011 og ble avsluttet desember 2012. Hovedveileder har vært Førsteamanuensis Ruth Kjersti Raanaas ved Universitetet for miljø- og biovitenskap. Veiledere ved Folkehelseinstituttet har vært Ph.d. Ragnhild Bang Nes og Dr.–es-Sciences Jocelyne Clench-Aas.

Jeg vil gjerne takke mine fantastiske veiledere for god hjelp, og også Dr. Scient. Rune Johansen ved Folkehelseinstituttet for hjelp med statistiske spørsmål.

*En stor takk går også til mine foreldre for uvurderlig støtte og hjelp.
Og til slutt, grazie Antonio for dine daglige oppmuntringer.*

Kristine Jortveit, Finsland 08.12.12

Sammendrag

Bakgrunn: Livstilfredshet (Life Satisfaction) er uttrykk for individets subjektive evaluering av hvor tilfreds han eller hun er med livet som helhet. Livstilfredsheten er interessant for folkehelsearbeidet både fordi den har sammenheng med fysisk og psykisk helse og fordi den gir viktig informasjon om i hvilken grad samfunnet oppleves som godt å leve i. Hensikten med denne studien var å undersøke hvilken sammenheng samfunnstilfredshet, opplevelse av tillit og tilhørighet og opplevelse av autonomi, samt de demografiske variablene kjønn, alder, utdanning og opplevd økonomi, har med livstilfredshet i fire regioner av Europa, og om betydningen av faktorene for livstilfredshet er ulik i de ulike regionene.

Materiale og metode: Datamaterialet i denne studien er hentet fra European Social Survey i 2006. Data er tverrsnittsdata samlet inn ved hjelp av spørreskjema. Utvalget består av 40563 informanter fra 22 Europeiske land, 45,8% menn og 54,2% kvinner. De ulike landene er delt inn etter region; Øst-, Vest-, Nord- eller Sør-Europa. Det er blitt gjort deskriptive analyser, enveis variasjonsanalyse og lineær regresjonsanalyse for å undersøke nivåforskjeller og sammenhengen mellom variablene.

Resultater: Nivået av livstilfredshet er høyest i Nord-Europa og lavest i Øst-Europa. Samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi viste seg å ha signifikant sammenheng med livstilfredshet i alle regionene også når det ble kontrollert for demografiske variabler (alder, kjønn, utdanningsnivå og opplevd økonomi). Sammenhengen mellom lavere alder og livstilfredshet var signifikant i alle regionene bortsett fra Nord-Europa, mens kjønn og utdanningsnivå ikke hadde noen signifikant sammenheng med livstilfredshet i noen av regionene. Det var en signifikant sammenheng mellom bedre opplevd økonomi og livstilfredshet i alle regioner og dette var også den faktoren med sterkest sammenheng til livstilfredshet i alle regionene. Sammenhengen mellom livstilfredshet og indikatorene for tillit og tilhørighet og autonomi viste seg å ikke variere i styrke mellom de fire regionene. Samfunnstilfredshet viste seg derimot å ha signifikant sterkere sammenheng med livstilfredshet i Øst-Europa enn i de andre regionene, mens de andre regionene ikke skilte seg signifikant fra hverandre. Opplevd økonomi hadde signifikant sterkere sammenheng med livstilfredshet i Øst- og Vest-Europa enn i Nord- og Sør-Europa. Alder var en mer betydningsfull faktor for livstilfredshet i Øst-Europa enn i Vest- og Nord-Europa, men skilte seg ikke signifikant fra Sør-Europa. Utdanningsnivå og kjønn hadde ikke ulik betydning for livstilfredshet i de ulike regionene.

Konklusjon:

Denne studien indikerer, i tråd med tidligere forskning, at hva som er av betydning for livstilfredshet kan variere fra en region til en annen. Samfunnstilfredshet, opplevd økonomi og alder var de faktorene som hadde varierende betydning for livstilfredshet mellom de ulike regionene, mens tillit og tilhørighet, og autonomi synes å ha like stor betydning for livstilfredshet i de ulike regionene. Resultatene drøftes i lys av kjente forskjeller mellom de ulike europeiske regionene, og mulige metodesvakheter.

Stikkord: Livstilfredshet; tilfredshet; europeiske variasjoner; autonomi; tillit og tilhørighet og samfunnstilfredshet.

Abstract

Background: Life Satisfaction represents an assessment of the individuals subjective evaluation of how satisfied he is with life as a whole. Life Satisfaction is of interest to public health both because it relates to physical and mental health, and because it provides important information about the extent to which society is regarded as good to live in. The purpose of this study was to examine correlations between Life Satisfaction and societal satisfaction, the sense of trust and belonging, the sense of autonomy and demographic variables; age, gender, level of education and perceived economy, in four regions of Europe. And further to examine if these factors have varying impact on Life Satisfaction in the different regions.

Material and Methods: The analyses were conducted on the basis of data from the European Social Survey in 2006. The data consists of cross-sectional data collected using a questionnaire. The sample consists of 40,563 interviewees from 22 European countries, 45.8% men and 54.2% women. The countries are divided by region; Eastern, Western, Northern and Southern Europe. Descriptive analyses together with analysis of variance and linear regression were carried out in order to investigate level differences and the relationship between variables.

Results: The level of Life Satisfaction is highest in Northern Europe and lowest in Eastern Europe. Societal satisfaction, trust and belonging and autonomy were found to have a significant relationship with Life Satisfaction in all regions and this relationship persisted when controlling for demographic variables (age, gender, level of education and perceived economy). The relationship between lower age and Life Satisfaction were significant in all regions except Northern Europe, whilst gender and level of education had no significant correlation with Life Satisfaction in any of the regions. There was a significant correlation between better-perceived economy and Life Satisfaction in all regions and this was the factor with the strongest correlation to Life Satisfaction in all regions. The relationship between indicators of trust and belonging and autonomy and life satisfaction did not appear to vary in strength between the four regions. Societal satisfaction appeared however to have a significantly stronger correlation with Life Satisfaction in Eastern Europe than in the other regions, while the other regions did not differ significantly from each other. Perceived economy showed significantly stronger correlation with Life Satisfaction in Eastern and Western Europe than in Northern and Southern Europe. Age was a more significant factor for Life Satisfaction in Eastern Europe than in Western and Northern

Europe, but did not differ significantly from Southern Europe. The correlation between Life Satisfaction and educational level or gender did not differ in any of the regions.

Conclusion: This study indicates, in line with previous research, that what is of importance for Life Satisfaction may vary from one region to another. Societal satisfaction, perceived economy and age were the factors that had varying impact on Life Satisfaction between the different regions, while the impact of trust and belonging and autonomy on Life Satisfaction do not seem to vary between the different regions. The results are discussed in light of known differences between the various European regions and potential errors associated with the method.

Keywords: Life Satisfaction; autonomy, trust and belonging; societal satisfaction and European differences.

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0 INNLEDNING	10
1.1 LIVSTILFREDSHET	11
1.2 LIVSTILFREDSHET OG FOLKEHELSEARBEID	13
1.3 EUROPEISKE FORSKJELLER I LIVSTILFREDSHET	14
1.4 SAMFUNNSTILFREDSHET	17
1.5 TILLIT OG TILHØRIGHET	19
1.6 AUTONOMI	21
1.7 DEMOGRAFI	22
1.7.1 ALDER	22
1.7.2 KJØNN	23
1.7.3 UTDANNING	23
1.7.4 PERSONLIG ØKONOMI	24
1.8 PROBLEMSTILLINGER	26
2.0 METODE	27
2.1 DESIGN	27
2.2 DATAMATERIALE	27
2.2.1 EUROPEAN SOCIAL SURVEY (ESS)	27
2.2.2 UTVALG	29
2.3 MÅLEINSTRUMENTER	30
2.3.1 DEMOGRAFISKE VARIABLER	31
2.4 ANALYSER	32
2.4.1 VEKTING	33
2.5 ETISK VURDERING	33
3.0 RESULTATER	35
3.1 DESKRIPTIVE ANALYSER: LIVSTILFREDSHET	35
3.1.1 KJØNN	37
3.1.2 ALDER	38
3.1.3 ØKONOMI	39
3.1.4 UTDANNING	41
3.2 DESKRIPTIVE ANALYSER: SAMFUNNSTILFREDSHET	42

3.2 DESKRIPTIVE ANALYSER: TILLIT OG TILHØRIGHET	42
3.3 DESKRIPTIVE ANALYSER: AUTONOMI	43
3.4 SAMMENHENGEN MELLOM SAMFUNNSTILFREDSHET, TILLIT OG TILHØRIGHET, AUTONOMI OG LIVSTILFREDSHET	45
<u>4.0 DISKUSJON</u>	<u>49</u>
4.1 DISKUSJON AV RESULTATENE	49
4.1.1 ØKONOMI	52
4.1.2 KJØNN	53
4.1.3 ALDER	53
4.1.4 UTDANNING	54
4.2 VALIDITET	54
4.2.1 BEGREPSVALIDITET	54
4.2.2 INDRE VALIDITET	56
4.2.3 STATISTISK VALIDITET	57
4.2.4 YTRE VALIDITET	58
4.3 RELIABILITET	59
4.4 OPPSUMMERING	60
<u>REFERANSER</u>	<u>62</u>

VEDLEGG

LISTE OVER FIGURER

FIGUR 1. LIVSTILFREDSHET I EU. ANDEL SOM OPPGIR Å VÆRE VELDIG TILFREDS MED LIVET (EUROBAROMETER 2012).	15
FIGUR 2. LIVSTILFREDSHET FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	36
FIGUR 3. LIVSTILFREDSHET FORDELT PÅ LAND.	37
FIGUR 4. LIVSTILFREDSHET FORDELT PÅ KJØNN FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	38
FIGUR 5. LIVSTILFREDSHET FORDELT PÅ ALDERSGRUPPER FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	39
FIGUR 6. LIVSTILFREDSHET FORDELT PÅ TILFREDSHET MED HUSHOLDNINGENS INNTEKT FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	40
FIGUR 7. LIVSTILFREDSHET FORDELT PÅ HØYEST OPPNÅDDE UTDANNINGSNIVÅ FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	41
FIGUR 8. SAMFUNNSTILFREDSHET FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	42
FIGUR 9. TILLIT OG TILHØRIGHET FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	43
FIGUR 10. AUTONOMI FOR DE 4 EUROPEISKE REGIONENE.	44

LISTE OVER TABELLER

TABELL 1. INFORMANTER FORDELT PÅ KJØNN OG ALDERSGRUPPE.	29
TABELL 2. RESULTATER FRA DESKRIPTIVE ANALYSER.	35
TABELL 3. SAMMENHENGEN MELLOM LIVSTILFREDSHET OG DEMOGRAFISKE VARIABLER, SAMFUNNSTILFREDSHET, TILLIT OG TILHØRIGHET, OG AUTONOMI FOR DE EUROPEISKE REGIONENE SAMLET.	45
TABELL 4. SAMMENHENGEN MELLOM LIVSTILFREDSHET OG SAMFUNNSTILFREDSHET, TILLIT OG TILHØRIGHET, AUTONOMI OG DEMOGRAFISKE VARIABLER FOR DE ULIKE EUROPEISKE REGIONENE.	46
TABELL 5. STANDARDISERT BETA.	48

LISTE OVER VEDLEGG

VEDLEGG 1. ANTALL INFORMANTER FRA HVERT LAND.
VEDLEGG 2. VEKTER.

1.0 Innledning

De siste tiårene har det blitt satt et økt fokus på menneskers subjektive evalueringer av livet og på menneskers lykke og tilfredshet. Livsbetingelsene er forskjellige i de ulike deler av Europa hvilket kan føre til *forskjellig nivå* av rapportert tilfredshet med livet på tvers av Europas regioner (Veenhoven 1993). Forskjeller i livsbetingelser kan også forårsake variasjoner i *hvilke* faktorer som har betydning for hvor tilfreds befolkningen er eller *i hvilken grad* de ulike faktorene er betydningsfulle for opplevelsen av tilfredshet (Diener og Suh 2003).

Lykke og tilfredshet er kjennetegn på *det gode liv* og det å være tilfreds har i seg selv en positiv effekt for individets liv og helse. Nivået av tilfredshet i befolkningen kan også si noe om i hvilken grad samfunnet oppleves godt for sine medlemmer (Veenhoven 1996a). Lykke og tilfredshet er i så måte relevant og betydningsfullt både for folkehelsearbeidet (Nylenna 2009) og samfunnet forøvrig (Layard 2005).

På nasjonalt og internasjonalt plan er det et sentralt spørsmål hva som kjennetegner det gode livet og hvordan man kan beskrive levekårene i samfunnet. Gjennom 60- og 70-årene ble det satt fokus på at objektive økonomiske og sosiale indikatorer var utilstrekkelige når det gjaldt å beskrive levekår (Sirgy, Michalos et al. 2006; Angner 2011). Det viste seg at enkelte sider av samfunnet best kunne beskrives ved å spørre innbyggerne selv om hvor tilfredse de var. Som følge av denne kunnskapen (Sirgy, Michalos et al. 2006; Michaelson, Abdallah et al. 2009; Dhéret og Zuleeg 2011) har store prosjekter blitt satt i gang for å skaffe mer kunnskap om befolkningenes subjektive oppfatninger av sine liv og samfunn. Eksempler på slike prosjekter er National Accounts of Well-Being (UK) og Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, også kalt Stiglitz kommisjonen (Frankrike) og Well-being 2030 (EU). Det har blitt dokumentert store forskjeller i nivå av tilfredshet og lykke, både mellom Europa og andre verdensdeler og innad i Europa (Diener og Suh 2003; Delhey 2004). Blant andre har National Accounts of Well-Being (Michaelson, Abdallah et al. 2009) rapportert om europeiske variasjoner der de skandinaviske landene har vist seg å ha langt høyere nivå av tilfredshet enn de østeuropeiske landene. Ettersom det ble klart at forskjellene i nivået av tilfredshet og lykke var uttrykk for stabile og reelle forskjeller ble det lett etter hvilke faktorer det var som gjorde innbyggerne mer eller mindre tilfredse (Delhey 2004; Layard 2005; Næss 2011b).

Fagfolk fra ulike disipliner har studert hvilke årsaker og sammenhenger som kunne forklare forskjeller i lykke og tilfredshet mellom land. Forhold både på det individuelle, mellommenneskelige og samfunnsmessige plan har vært undersøkt. Gener, personlighet og psykologiske mekanismer har vist seg å ha stor sammenheng med lykke og tilfredshet (Nes og Tambs 2011a; Nes og Tambs 2011c). Det samme har sosiale relasjoner og samfunnsliv (Keyes 1998; Putnam 2001; Helliwell og Putnam 2004; Elgar, Davis et al. 2011; Sørensen 2011), økonomi (Easterlin 1995; Biswas-Diener 2008), velstand (Diener, Diener et al. 1995; Frey og Stutzer 2002; Diener og Suh 2003; Vittersø, Røysamb et al. 2003; Layard 2005) og kultur (Ouweneel og Veenhoven 1991; Inglehart og Klingemann 2000; Oishi og Schimmack 2010).

1.1 Livstilfredshet

Forskning med fokus på menneskers subjektive opplevelse av livet foregår innen ulike disipliner noe som gjør at det innen feltet anvendes ulike begreper. Eksempler på begreper som brukes er lykke, tilfredshet og livstilfredshet, velvære eller livskvalitet. Begrepene brukes noen ganger sammenfallende og noen ganger om ulike sider av fenomener. Et eksempel på dette er bruken av lykkebegrepet. I enkelte tilfeller refererer lykkebegrepet kun til positive følelser. I andre tilfeller brukes begrepet lykke som uttrykk for en generell tilfredshet med livet som helhet, emosjonelt og kognitivt. Eksempelvis omtaler Veenhoven livstilfredshet og lykke som tilsvarende fenomener (Veenhoven 1996c; Veenhoven 2001). Et annet eksempel på at begrepene brukes sammenfallende er i boken "Livskvalitet" av Næss og medarbeidere (2011b) hvor livskvalitet defineres som subjektivt opplevd velvære. I litteraturgjennomgangen vil det refereres til studier som har brukt ulike typer begreper.

Begrepet livstilfredshet er det som på engelsk kalles Life Satisfaction, og oversettelsen livstilfredshet er blant annet brukt i levekårsundersøkelsen fra 2005 (Myklestad, Rognerud et al. 2008). Begrepet er hentet fra studiet av subjektivt velvære. Subjektivt velvære er mye brukt som indikator og består av tre separate komponenter, to affektive og en kognitiv. Livstilfredshet er den kognitive komponenten i subjektivt velvære. De affektive komponentene er positiv (tilstedeværelsen av positive følelser) og negativ (fravær av negative følelser) affekt (Diener, Suh et al. 1999). Følelser og kognitive vurderinger påvirker hverandre og interkorrelerer men utgjør allikevel separate komponenter. Spørsmål som måler livstilfredshet vil derfor være påvirket av affekt. Det har likevel vist seg at de tre komponentene er uttrykk for forskjellige fenomener og det gir derfor mening å studere dem hver for seg (Diener, Suh et al. 1999; Ehrhardt, Saris et al. 2000; Diener, Lucas et al. 2006; Næss 2011).

Livstilfredshet representerer i følge teorien en vurdering av hvor tilfreds man er med livet som helhet. Livstilfredshet innbefatter en bedømmelse av ens livssituasjon sett i forhold til den oppfatningen individet selv, på bakgrunn av normen i samfunnet, har om hvordan livet skal eller burde være (Diener, Emmons et al. 1985; Diener, Suh et al. 1999; Ehrhardt, Saris et al. 2000; Vittersø, Røysamb et al. 2003; Eid og Larsen 2008). Bakgrunnen for å bruke livstilfredshet som indikator var at livstilfredshet reflekterer mer overordnet, varig og i store trekk flere aspekter ved livet, mens affekt i større grad henviser til følelsesmessige reaksjoner på spesifikke hendelser (Diener, Suh et al. 1999; Helliwell og Putnam 2004; Diener, Lucas et al. 2006). I tillegg indikerer tidligere forskning at kognitive vurderinger (livstilfredshet), i større grad enn det affektive aspektet, påvirkes av forutsetningene for livskvalitet på nasjonalt nivå (Diener, Diener et al. 1995; Vemuri og Costanza 2006). Livstilfredshet har vist seg å være et pålitelig og nyttig mål som reflekterer levekår, fattigdom, sosiale og økonomiske aspekter (Diener, Emmons et al. 1985; Veenhoven 1996c; Abdallah, Thompson et al. 2008).

Top-down og bottom-up er beskrivelser av prosesser som finner sted og er av betydning når mennesker bedømmer sin livstilfredshet. Psykologiske teorier om subjektivt velvære deles ofte inn etter om de har en top-down eller bottom-up tilnærming, men begge perspektiver er viktige for en helhetlig forståelse. Teorier som favner bottom-up prosesser indikerer at påvirkning som kommer fra objektive forhold utenfor individet har betydning for livstilfredshet (Schimmack 2008; Næss 2011b). Bottom-up tilnærmingen tar utgangspunkt i at inntrykk og erfaringer fra ulike livsområder tas i bruk for å gjøre vurderinger av hvordan livet er (Schimmack 2008). Livstilfredshet er uttrykk for summen av hvor tilfreds man er innen et utvalg av disse livsområdene. Noen livsområder kan synes mer betydningsfulle når mennesker skal rangere hva som er av størst betydning for opplevelsen av livstilfredshet. Layard (2005) omtaler syv livsområder som i følge data fra U.S. General Social Survey skal ha størst betydning for lykke og tilfredshet. Disse er i) familierelasjoner, ii) økonomisk situasjon, iii) arbeid, iv) lokalsamfunn og venner, v) helse, vi) personlig frihet og vii) personlige verdier .

Forskning viser at top-down prosesser også har betydning for hvordan mange av livsdomenene oppleves (Schimmack 2008; Nes og Tambs 2011a). Top-down tilnærmingen fokuserer på trekk eller tilbøyelighet hos individet som påvirker hvordan hendelser og ytre forhold blir vurdert og utnyttet (Næss, Mastekaasa et al. 2001; Schimmack 2008; Nes og Tambs 2011a). Forenklet sagt innebærer dette at enkelte individer har en mer positiv innstilling til livet generelt og at disse individene vil komme til å rapportere høyere tilfredshet innen ulike områder av livet noe uavhengig av hvordan de objektivt sett har det.

1.2 Livstilfredshet og folkehelsearbeid

En rekke studier har vist at god helse er relatert til det å være tilfreds med livet (Layard 2005; Lyubomirsky, King et al. 2005; Pressman og Cohen 2005; Eid og Larsen 2008; Stoll, Michaelson et al. 2012). Fugelli og Ingstad (2001) gjennomførte fra 1997 til 2000 en studie av nordmenns helsedefinisjon. Denne studien konkluderer med at hos det norske folk er opplevelsen av trivsel og velvære et viktig element av det å ha god helse. Sammenhengen mellom tilfredshet og helse gjør det å fremme tilfredshet til et relevant tema for folkehelsearbeidet på lik linje med for eksempel å fremme et sunt kosthold og å øke nivået av fysisk aktivitet (Bull 2008).

God helse er også en viktig forutsetning for livstilfredshet (Layard 2005; Nes og Clench-Aas 2011) og livstilfredshet påvirker på sin side også psykisk og fysisk helse. Sammenhengen mellom helse og tilfredshet eller lykke er sterkest når det er selvrapportert, fremfor objektiv helse, som rapporteres (Diener og Seligman 2004). Dette forklares i litteraturen med at selvrapportert helse er farget av individets generelle tilbøyelighet til å oppfatte ulike sider av livet som positivt eller negativt, helsen inkludert (Nes og Tambs 2011c). Men det foreligger en rekke resultater fra studier og metastudier som også viser sammenheng mellom objektive mål for helse og tilfredshet eller lykke.

En rekke studier har funnet sammenheng mellom kardiovaskulær helse og tilfredshet (Lyubomirsky, King et al. 2005; Cohen og Pressman 2006; Chida og Steptoe 2008; Stoll, Michaelson et al. 2012). Tilfredshet og positive følelser ser likeledes ut til å ha en positiv effekt på immunforsvaret (Steptoe, Wardle et al. 2005) og til å ha sammenheng med bedre søvn og høyere smertetoleranse (Cohen og Pressman 2006; Stoll, Michaelson et al. 2012). En mye omtalt studie gjennomført av Danner og medarbeidere (2001) viser sammenheng mellom tilfredshet/positive følelser og levealder. Sammenheng mellom livstilfredshet og levealder fremkommer også i en finsk studie av Koivumaa-Honkanen og medarbeidere (Koivumaa-Honkanen, Honkanen et al. 2000) og i en metastudie av Chida og Steptoe (2008).

Mental helse er også sterkt knyttet til tilfredshet og lykke. Livstilfredshet kan ses på som en indikator på psykisk sunnhet (Nes og Clench-Aas 2011). Mennesker som er ulykkelige og utilfredse har større risiko for å utvikle psykiske plager (Keyes 2002). Keyes (2002) bruker begrepet "flourishing" (blomstrende) om mennesker som trives og opplever velvære, og som fungerer godt både psykologisk og sosialt. Risikoen for depresjoner er langt lavere hos denne gruppen (Keyes 2002). I en tvillingstudie utført med flere tusen tvillingpar ble det funnet en korrelasjon på 0,55 for sammenhengen mellom tilfredshet med livet og symptomer på angst og

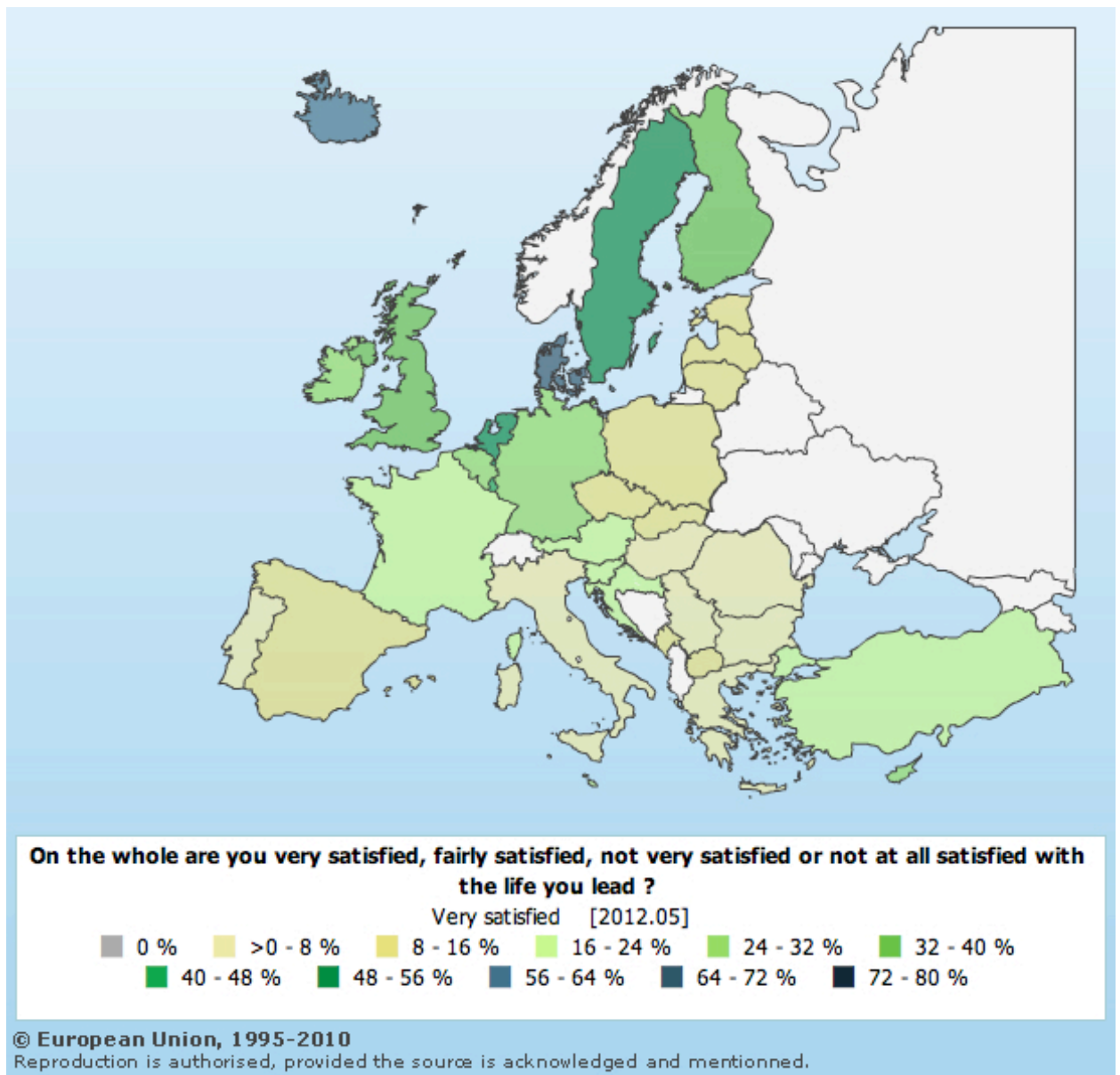
depresjon (Nes og Tambs 2011b). Huppert (2009) peker på at det er mer å vinne på at en større andel av befolkningen opplever å være ”flourishing”, enn å sette i gang tiltak rettet direkte mot gruppen som er i faresonen for psykisk uhelse. Lyubomirsky og medarbeidere (2005) rapporterer i sin metastudie at lykkelige mennesker har bedre psykisk helse og rapporterer om færre symptomer på psykiske plager. I en studie av 222 høgstudenter fant Diener og Seligman (2002) at de som oppgav å være mest lykkelige (øverste 10 %) hadde få symptomer på psykisk sykdom slik som depresjon og schizofreni. Koivumaa-Honkanen og medarbeidere (2004) fant at lav livstilfredshet hadde sammenheng med uføretrygding som følge av dårlig psykisk helse.

Utover dette blir det i litteraturen nevnt flere måter tilfredshet og lykke kan virke inn på både psykisk og fysisk helse. Forskningen har pekt på at tilfredse mennesker har en mer positiv helseadferd enn mistilfredse mennesker og er oftere engasjerte i aktiviteter som har en positiv effekt på helse (Lyubomirsky, King et al. 2005; Næss 2011b; Stoll, Michaelson et al. 2012). Det bør også nevnes at tilfredshet og tilstedeværelsen av positive følelser er forbundet med positive mestringsstrategier som igjen kan resultere i bedre helse (Wood 1987; Lyubomirsky, King et al. 2005).

1.3 Europeiske forskjeller i livstilfredshet

Forskning viser relativt entydige resultater vedrørende fordelingen av livstilfredshet i de europeiske regionene. Nivået av livstilfredshet er høyest i Nord-Europa og lavest i Øst-Europa, mens Vest- og Sør-Europa skårer et sted i mellom (Veenhoven 1996a; Diener og Suh 2003; Delhey 2004). Også tall fra European Social Survey (ESS) i 2008 viser at de skandinaviske landene ligger på topp, mens Bulgaria, Ungarn og Ukraina skårer lavest (Nes og Clench-Aas 2011). Figur 1 viser livstilfredshet i EU på bakgrunn av tall fra Eurobarometer-undersøkelsen som gjennomføres av EU-kommisjonen. Her fremstilles grafisk prosentvis hvor mange i de ulike EU landene som oppgir å være veldig tilfredse. Dessverre er ikke Norge og Sveits med, men man vet fra liknende undersøkelser at Norge og Sveits ligger på nivå med de skandinaviske landene (Clench-Aas, Rognerud et al. 2009; Nes og Clench-Aas 2011). Figur 1 viser at det er forskjeller mellom de ulike europeiske regionene. Hovedsakelig har Øst- og Sør-Europa mindre andel som oppgir å være veldig tilfreds med livet enn Nord- og Vest-Europa.

Figur 1. Livstilfredshet i EU. Andel som oppgir å være veldig tilfreds med livet (Eurobarometer 2012).

Diener og Suh (2003) presenterer fire ulike tilnærminger som kan forklare hvorfor forskjeller i tilfredshet og lykke oppstår. Den første tilnærmingen forklarer forskjellene med at individene har medfødte behov som må tilfredsstilles dersom individet skal være tilfreds. Nasjoner har ulike nivå av tilfredshet fordi de i ulik grad møter og tilfredsstiller disse behovene. I følge denne tilnærmingen vil hensikten for forskningen først og fremst være å avdekke universelle behov (Diener og Suh 2003). Et eksempel på denne tilnærmingen er Veenhovens "Livability-teori" (Levbarhets-teori) som tar utgangspunkt i at mennesket har behov som er universelle. Teorien antar at det er sammenheng mellom livstilfredshet og samfunnets kvalitet og levekår både på nasjonalt og individuelt nivå. En grunnleggende forutsetning for livstilfredshet

er at det finnes samsvar mellom samfunnets bestemmelser og krav på den ene siden, og individenes behov og kapasitet på den andre. Dårlig samsvar kan gi opphav til deprivasjon og frustrasjon, og dermed en negativ vurdering av tilfredshet med livet som helhet. Teorien taler for at det er en grense for menneskelig tilpasningsevne som samfunnet ikke kan ignorere. I motsetning til planter og dyr, er mennesker i stand til å reflektere over seg selv og sin livssituasjon. ”Levbarheten” i menneskelige samfunn kan måles ved i hvilken grad innbyggerne anser livet som godt (Veenhoven 1993). Også Ryan og Deci (2000) presenterer behov de antar å være universelle.

For å forklare hvorfor forskjeller i tilfredshet mellom land oppstår fokuserer den neste tilnærmingen på individers ulike mål. På den ene siden er fokus på hvordan ulike samfunn genererer mål som befolkningen bestreber seg på å oppnå, og på den andre siden på hvordan forskjellige samfunn i ulik grad gir dem mulighet til å nå disse målene. Lavt nivå av lykke og tilfredshet vil oppstå i samfunn som skaper mål som frarøver individer glede, mål som forårsaker lidelse eller mål som er uforenelige slik at enkelte mål kun kan nås på bekostning av andre. Denne tilnærmingen kan gi en indikasjon på hvorfor det oppstår nasjonale forskjeller på de faktorene som samsvarer med livstilfredshet. Det er nemlig ikke bare nivået av livstilfredshet som varierer mellom landene, men det finnes også variasjoner på hvilke faktorer som er mer eller mindre betydningsfulle for livstilfredshet og lykke. Slike variasjoner kan oppstå fordi individers mål påvirkes av biologiske behov, kulturelle normer og personlige erfaringer (Diener, Diener et al. 1995; Diener og Suh 2003). Oishi og medarbeidere (1999) fant forskjeller mellom land med hensyn til sammenhengen mellom tilfredsstillelse av behov og lykke. I land hvor innbyggerne fikk tilfredsstillt sine fysiologiske behov og behovet for trygghet, var ikke disse behovene av så avgjørende betydning for opplevelsen av lykke som behov for hengivenhet, tilhørighet, aktelse, og selvrealisering. Informanter i de landene hvor de fysiologiske behov og behovet for trygghet ikke ble tilstrekkelig dekket var derimot disse grunnleggende behovene mer avgjørende for lykkefølelsen enn behov for hengivenhet, tilhørighet, aktelse, og selvrealisering. Böhnke (2008) og Withey (1976) fant variasjoner mellom land når det gjaldt i hvilken grad tilfredshet med samfunnets politiske og institusjonelle rammer påvirket innbyggernes livstilfredshet. Diener og medarbeidere (1995) fant nasjonale og kulturelle forskjeller i betydningen selvtillit og av økonomisk tilfredshet. Diener og Suh (2003) skriver at tilnærmingen som fokuserer på behov og den tilnærmingen som fokuserer på mål ikke trenger å være motstridende fordi menneskers mål gjerne oppstår som følge av medfødte behov.

En tredje tilnærming fokuserer på at individer i ulike kulturer opplever varierende grad av lykke og fornøyelse som følge av sosialisering. Det forutsettes at det skjer en kulturell

påvirkning på individets opplevelser av følelser, gleder og smerte. I enkelte kulturer blir mennesker mer oppfordret til å søke behagelige eller gledelige situasjoner enn i andre kulturer. Nasjonale forskjeller i livstilfredshet er med denne tilnærmingen uttrykk for at individer i forskjellige samfunn i ulik grad sosialiseres til å oppfatte lykke og tilfredshet ønskelig og verdsatt.

Ut fra forskning (Veenhoven og Ehrhardt 1995; Veenhoven 1996a; Veenhoven 1996c) bestrider Veenhoven denne tilnærmingen. Han taler for at europeiske forskjeller i livstilfredshet oppstår som følge av at levekårene varierer mellom land og at forskjeller i livstilfredshet er nært knyttet til objektivt observerbare forhold. Sekstite prosent av variasjonene i livstilfredshet mellom land hevder han kan tilskrives kvaliteten på livsvilkårene, det vil si å leve i land som er velstående, trygge, frie og som har stor grad av likhet og toleranse. Han tilbakeviser at nivået av livstilfredshet skulle være høyere i enkelte land kun på bakgrunn av at innbyggerne er sosialisert inn i en sammenheng hvor det å oppnå tilfredshet og lykke er sentralt og ettertraktet. Han fant blant annet ingen forskjeller mellom migranter og befolkningen i det landet migrantene er bosatt (Veenhoven 1993), eller sammenheng mellom hedonistiske verdier i nasjonen og høyt nivå av livstilfredshet (Veenhoven 1996c).

Den fjerde tilnærmingen for å forklare nasjonale forskjeller fokuserer på genetikk. Arv forklarer mye av at de individuelle variasjonene i tilfredshet og lykke innad i land. Med dette utgangspunkt foreslås som en fjerde tilnærming at forskjeller i genetikk mellom etniske grupper kan forårsake nasjonale forskjeller i nivå av tilfredshet og lykke. Men på bakgrunn av den sterke sammenhengen som finnes mellom livstilfredshet og kulturelle og økonomiske faktorer hevder Diener og Suh (2003) at genetikk kun kan spille en meget moderat rolle for nasjonale forskjeller.

1.4 Samfunnstilfredshet

Når man sammenlikner nivået av livstilfredshet mellom land viser det seg at samfunnsstrukturene har stor betydning (Inglehart, Foa et al. 2008). Samfunnet legger premisser som er av avgjørende betydning for å oppleve livstilfredshet (Diener, Suh et al. 1999; Delhey 2004; Tay og Diener 2011; Næss 2011b). Med bakgrunn i tall fra fire omganger av World Value Survey sammenliknet Layard (2005) forskjeller i nivå av lykke i 50 land. Han fant seks faktorer som til sammen forklarte 80% av variasjonen i lykke mellom land. Kvalitet på myndigheter og regjering var en av disse viktige faktorene. De andre faktorene var skilsmisserate, arbeidsledighet, nivå av tillit, medlemskap i ikke religiøse organisasjoner og andel som tror på Gud.

I litteraturen gjentas ofte nasjoners nivå av økonomisk velstand som en faktor med stor betydning for individers livstilfredshet (Diener og Suh 2003; Vittersø, Røysamb et al. 2003). Veenhoven fant for eksempel en signifikant korrelasjon ($r = .84$) mellom lands Brutto Nasjonalprodukt (BNP) per innbygger og gjennomsnittlig livstilfredshet (Veenhoven 1991). Diener og medarbeidere fant en noe lavere korrelasjon ($r = .58$) i deres studie av sammenheng mellom BNP og subjektivt velvære (Diener og Suh 2003). Men velstandsøkning i allerede rike land fører likevel ikke alltid til økning i livstilfredshet (Veenhoven 1996b), og det er heller ikke alltid slik at landene med høyest BNP har den mest tilfredse befolkningen (Diener og Suh 2003; Michaelson, Abdallah et al. 2009). Eksempelvis har Danmark, Malta, Slovenia, Kypros og Nederland høyere nivå av livstilfredshet enn økonomiske forhold skulle tilsi, mens situasjonen er motsatt i Romania, Bulgaria, Frankrike og Tyskland. Dette indikerer at flere faktorer enn økonomi spiller en rolle for nivået av livstilfredshet (Delhey 2004).

Sammenhengen mellom BNP og livstilfredshet kan være uttrykk for en sterk sammenheng mellom velstand og andre betydningsfulle kvaliteter i samfunnet (Diener, Suh et al. 1999). Tidligere forskning viser høy korrelasjon mellom økonomi og sosiale indikatorer slik som likestilling, likhet i inntekt, legedekning, respekt for menneskerettigheter og muligheter for skolegang og utdanning (Diener og Suh 2003). På bakgrunn av at velstående land også ofte er mer demokratiske og egale foreslår Diener og medarbeidere (1999) at det er disse andre faktorene, og ikke nødvendigvis velstanden i seg selv, som i stor grad forårsaker forskjellene i lykke og tilfredshet. Liknende funn er gjort av Helliwell og Huang (2006) som skriver at variablene som best forklarer internasjonale forskjeller i livstilfredshet skyldes regjeringens styre. De skriver at innbyggere i land med materiell komfort, sosial trygghet, godt utdanningssystem og helsevesen og lite sosiale forskjeller ofte er mer tilfredse. Også annen forskning indikerer at politiske rettigheter, et fungerende rettsystem og fravær av korrupsjon er av stor betydning for hvor tilfreds befolkningen er (Ouweneel og Veenhoven 1991; Inglehart og Klingemann 2000; Diener, Oishi et al. 2003; Delhey og Newton 2005; Veenhoven 2009; Oishi, Schimmack et al. 2012).

Individets nivå av tillit til offentlige institusjoner slik som regjering, rettssystem og politi har sammenheng med livstilfredshet (Helliwell og Putnam 2004). Men noe forskning peker også på at det kan være nasjonale eller kulturelle forskjeller vedrørende hvor betydningsfullt samfunnstilfredshet er for nivået av livstilfredshet. Andrews og Withey (1976) fant at sammenhengen mellom tilfredshet med nasjonalt styre og livstilfredshet varierte kraftig fra land til land. De fant at det i USA var fullt mulig å være misfornøyd med regjering og andre viktige

institusjoner og på samme tid ha høy livstilfredshet, mens dette langt fra var tilfellet i for eksempel Nigeria og Cuba. Liknende funn er gjort av Inglehart og Rabier (1986).

I en studie basert på data fra European Quality of Life Survey undersøkte Böhnke (2008) hvilken betydning politiske og økonomiske omstendigheter har for livstilfredshet. Hun hevder at den tiltro folk har til de politiske institusjoner og velfredssystemer har innflytelse på deres livstilfredshet gjennom at den påvirker i hvilken grad de opplever å kunne nyttiggjøre seg materielle og sosiale ressurser. I studien ble forhold ved samfunnet belyst både med subjektive og objektive mål. Oppfattet kvalitet på samfunnet ble målt ved hjelp av en indeks på 13 spørsmål fra fire kategorier: i) tillit til sosiale systemer ii) tillit til andre mennesker, iii) spenninger mellom ulike grupper i samfunnet og iv) kvaliteten på offentlige tjenester. Videre undersøktes det om styrken på sammenhengen mellom individets oppfatning av samfunnet og livstilfredshet varierte mellom land og hva som kunne forklare slike forskjeller.

Böhnke fant at innbyggerne i de nord- og vesteuropeiske landene var mest tilfredse med kvaliteten på samfunnet ut fra de fire nevnte kategoriene. Også innbyggerne på Malta og Kypros opplevde kvaliteten på samfunnet de levde i som relativt god. Innbyggerne i de postkommunistiske landene i Øst-Europa og innbyggerne i Hellas stilte seg derimot mer kritiske til samfunnet.

I alle landene i studien viste livstilfredshet seg å være påvirket av individets oppfatning av samfunnsmessige forhold. Likevel var det en variasjon mellom land når det gjaldt hvor knyttet livstilfredshet var til oppfattet kvalitet på samfunnet. De landene som oppgav lav tilfredshet med samfunnet var også de stedene hvor dette hadde stor betydning for livstilfredsheten. I Øst-Europa var denne sammenhengen sterk. Her oppgav innbyggerne landets politiske, økonomiske og institusjonelle strukturer som svært betydningsfulle faktorer for deres sjanser til et godt liv. I økonomisk fremgangsrike land, hvor disse strukturene ble oppfattet å fungere bedre, var derimot individets oppfatning av kvaliteten på samfunnet en mindre betydningsfull determinant for livstilfredshet (Böhnke 2008).

1.5 Tillit og tilhørighet

Tidligere forskning har vist at de sosiale relasjonene er svært avgjørende for individers livstilfredshet. Tillit og tilhørighet representerer individets sosiale forbindelser i en bredere sosial kontekst og er en av flere faktorer som bidrar til psykisk helse (Nes og Clench-Aas 2011). Oishi og Schimmach (2010) skriver, med bakgrunn i forskning fra ulike fagfelt, at et lykkelig samfunn ikke er synonymt med et økonomisk velstående samfunn men at et lykkelig samfunn er der hvor

mennesker har tillit til hverandre, opplever frihet og sterk sosial tilhørighet.

Kvaliteten på det sosiale miljøet mennesker lever i, sosial kapital, er betydningsfullt for livstilfredshet. Bø og Schiefloe (2007) omtaler sosial kapital som de ”ressurser som er tilgjengelige gjennom uformelle sosiale nettverk” (Bø og Schiefloe 2007). Sosial tillit, oppfatningen av at mennesker man omgir seg med er til å stole på, er en sterk indikator på samlet nivå av sosial kapital (Helliwell og Putnam 2004; Layard 2005; Bø og Schiefloe 2007). Det er store variasjoner mellom land når det gjelder nivå av tillit (Layard 2005).

Den gjensidighet og tillit som finnes i sosiale nettverk har en verdifull effekt på mennesker (Helliwell og Putnam 2004; Elgar, Davis et al. 2011). Graden av tillit til andre, det å være knyttet til, og oppleve støtte fra mennesker i nærmiljøet har vist seg å ha sammenheng med subjektivt velvære (Michaelson, Abdallah et al. 2009). Individer som aktivt deltar i diverse aktiviteter i sitt nærmiljø rapporterer høyere subjektivt velvære enn individer som ikke er aktive i sitt nærmiljø (Stoll, Michaelson et al. 2012).

I Canadian Equality, Security and Community Survey rapporterte de som hadde jevnlig kontakt med familie, venner og naboer nesten et helt poeng høyere tilfredshet (på en ti-poengs skala) enn de som ikke hadde slik jevnlig sosial kontakt (Helliwell 2006). Det er sammenheng mellom god og hyppig sosial kontakt i et miljø, og hvor mye tillit som finnes i dette miljøet. Denne sammenhengen virker begge veier; sosial kontakt fremmes av tillit i miljøet og den sosiale kontakten skaper større tillit blant innbyggere (Helliwell 2006). Dette gjelder ikke bare for nære og tette relasjonsbånd, men også for relasjoner i utvidet forstand slik som forhold til lokalmiljø.

I en internasjonal undersøkelse fant Helliwell og Putnam (2004) signifikante sammenhenger mellom nivå av tillit i lokalmiljøet og livstilfredshet. Individer som oppgav at de bodde i lokalsamfunn preget av stor tillit, rapporterte signifikant høyere livstilfredshet og nivå av lykke. Karaktertrekk ved samfunnet som helhet påvirker lokalmiljøet, som i sin tur legger grunnlaget for nivå av sosial kapital (Layard 2005). Lokalmiljø som er preget av mye pendling, mye til-og-fra flytting, sekularisering eller har innbyggere fra mange og ulike kulturer har større utfordringer knyttet til å bygge sosial kapital. I slike miljøer er det mindre gjensidig støtte og tillit (Sørensen 2011). Naidoo og Wills (2000) skriver at det er problematisk å skulle fremme sosial kapital i miljøer eller samfunn med dårlig levestandard. Der hvor folk mangler ressurser til å dekke de mest grunnleggende behov finnes ikke overskuddet som er nødvendig for å ha fokus på å bygge relasjoner på et utvidet plan, slik som det å engasjere seg i lokalmiljøarbeid eller i frivillig arbeid. Når slikt arbeid av ulike grunner ikke finner sted reduseres mellommenneskelig tillit (Naidoo og Wills 2000; Putnam 2001).

1.6 Autonomi

Litteraturen tyder på at det er sammenheng mellom autonomi og livstilfredshet. Om denne sammenhengen er like sterkt tilstede i alle kulturer er derimot omstridt. Følelsen av kontroll over livet sitt og en opplevelse av å ha kompetanse til å utføre sine daglige handlinger har også vært knyttet til objektive indikatorer på trivsel, som helse og produktivitet (Huppert 2009).

Autonomi forklares i ESS velvære-modul som en følelse av i) frihet til å gjøre det man ønsker og ii) å ha tid til å gjøre det (Michaelson, Abdallah et al. 2009). Blant landene i Europa fant Huppert og medarbeidere (2009) at Danmark var det landet der nivået av autonomi var høyest, mens lavest nivå av autonomi ble rapportert i Ukraina.

I følge Self-Determination Theory (Ryan og Deci 2000; Ryan og Deci 2006) er opplevelsen av autonomi, kompetanse og tilhørighet grunnleggende psykologiske behov. Tilfredsstillelse av disse er i følge denne teorien en forutsetning for opplevelsen av velvære og tilfredshet. Å være kilden til egne handlinger og å ha frihet til å ta valg ut fra egne ønsker øker opplevelsen av autonomi. Behovet for autonomi manifesterer seg ved at individet har vilje og søker å kunne velge adferd (Vansteenkiste, Ryan et al. 2008).

I land hvor innbyggerne har frihet til å velge hvordan de vil leve livene sine er livskvaliteten høyere (Inglehart, Foa et al. 2008). Layard (2005) nevner som eksempel at kommunistiske land med lite personlig frihet også har lite tilfredshet og lykke. Innbyggerne i Hviterussland, med fortsatt kommunistisk styre, er mindre lykkelige enn i Ungarn som ikke lenger er kommunistisk (Layard 2005).

Enkelte studier rapporterer funn som indikerer at den positive sammenhengen mellom autonomi og subjektivt velvære eller tilfredshet er til stede i ulike kulturer. Ryan og Deci (2001) sammenliknet studenter i Russland og i USA. Disse studiene viste at mindre opplevelse av autonomi ble etterfulgt av lavere subjektivt velvære begge steder. Også en studie gjort av arbeidere i Bulgaria og i USA viste at, på tross av svært ulike kulturelle kontekster, kunne generell velvære hos arbeiderne predikeres ut fra arbeidernes tilfredshet med opplevelsen av autonomi, kompetanse og tilhørighet (Ryan og Deci 2001). Chirkov og medarbeidere (2003) undersøkte sammenhengen mellom autonomi og velvære. Også de beskriver autonomi å stå i en positiv relasjon til velvære og rapporterer ikke kulturell tilknytning å ha noen medierende effekt på forholdet mellom velvære og autonomi. De påpeker at autonomi ikke må forveksles med uavhengighet og individualisme, som i motsetning til autonomi er knyttet til kulturell kontekst. I deres studie ble den kulturelle konteksten til informantene beskrevet av informantene selv, og

funnene tyder på at individet ikke nødvendigvis støtter kulturelle verdier eller praksis til tross for at de er omgitt av dem. Denne studien rapporterer at økt opplevelse av autonomi fører til økt velvære uansett om individets holdninger og handlinger er individualistiske, kollektivistiske, horisontale eller vertikale i sin natur. Andre studier tyder derimot på at autonomi har betydning for subjektivt velvære eller tilfredshet kun i vestlige samfunn og kulturer. Eksempelvis Oishi (2000) som i ikke-vestlige kulturer ikke fant noen forskjeller i livstilfredshet hos individer med stor grad av autonomi enn hos mindre autonome individer.

1.7 Demografi

1.7.1 Alder

I Wilsons (1967) tidlige studier av subjektivt velvære beskrev han det lykkelige mennesket som et ungt menneske. Senere har dette vist seg å være noe upresist (Diener, Suh et al. 1999). Forholdet mellom alder og subjektivt velvære avhenger av hva slags mål man bruker. Det forholder seg annerledes dersom man studerer det emosjonelle aspektet av subjektivt velvære. Den emosjonelle intensiteten avtar noe med årene mens livstilfredshet ikke minker (Diener, Suh et al. 1999). I et studie av sammenhengen mellom alder og livstilfredshet basert på et utvalg på 60 000 informanter fra 40 land fant Diener og Suh (1999) en svak økning fra 20 årene til 80 årene. Livstilfredsheten forblir stabil til tross for at forhold som er kjent å være negative for tilfredsheten, som lavere inntekt og å leve enslig, er mer vanlig blant eldre (Diener, Suh et al. 1999). I litteraturen beskrives ofte fordelingen av livstilfredshet gjennom livsløpet som en U-kurve. Det er med andre ord noe gjennomsnittlig høyere livstilfredshet blant de unge og de eldre. Data fra World Value Survey viste at personer mellom 18 og 24 år var signifikant lykkeligere enn personer i de påfølgende tre aldersgruppene. Lavest nivå rapporterte aldersgruppen mellom 35-44 år og deretter skjer en stigning. De mellom 55 og 65 rapporterte like stor tilfredshet som de mellom 18 og 24. Også aldersgruppen over 65 var betraktelig mer tilfredse enn de mellom 35 og 44, selv om det skjer en nedgang fra den forutgående aldersgruppen (Helliwell 2003; Hansen og Slagsvold 2011). Tilfredsheten reduseres i livets siste 2-3 år som følge av sykdom og nedsatt funksjon (Hansen og Slagsvold 2011). Deaton (2007) rapporterer fra data hentet fra Gallup World Poll at alder fra land til land samsvarer ulikt med livstilfredshet. I lav-og middelinntektsland beskriver han å finne synkende nivå av livstilfredshet med økende alder, mens det i rike land ikke var noen sammenheng eller en U-kurve sammenheng mellom alder og livstilfredshet.

1.7.2 Kjønn

Til tross for at forskningen presenterer noe ulike resultater vedrørende kjønnsforskjeller i livstilfredshet, rapporterer stort sett kvinner og menn relativt likt (Tesch-Römer, Motel-Klingebiel et al. 2008). Dersom man bruker indikatorer for livskvalitet som inkluderer mål for affekt er forholdet mellom kjønnene annerledes fordelt. Kvinner rapporterer mer hyppig negative følelsesreaksjoner (Nes 2011). Diener og Suh (2003) skriver at det innad i land stort sett er lite forskjeller i tilfredshet mellom kjønnene. Mellom land er det derimot forskjeller når det gjelder dette forholdet. I noen land rapporterer kvinner høyere livstilfredshet enn menn, mens det i andre land er motsatt (Diener og Suh 2003). Helliwell og Putnam (2004) fant at kvinner i Skandinavia, Asia og Nord Amerika oppgav å være noe mer tilfredse enn menn. Dette stod i motsetning til situasjonen i land som tidligere var med i Sovjet Unionen hvor forskjellen mellom kjønnene var større og, hvor menn rapporterte høyere livstilfredshet enn kvinner. Når de så bort fra nasjonalitet var menn noe mer tilfreds enn kvinner. På en 10-punkt skala var gjennomsnittet for menn på 6,84, mens det for kvinner var 6,73 (Helliwell og Putnam 2004). Tesch-Römer og medarbeidere (2008) undersøkte hvordan kjønnsforskjeller påvirkes av samfunnsforhold. De fant at i land med mindre grad av likhet mellom kjønnene oppgav kvinner lavere subjektivt velvære. Helliwell og Putnam (2004) fant en signifikant kjønnsforskjell når det gjaldt betydningen det hadde for livstilfredshet å leve i et land med "high quality of government". Å leve i land med en regjering av god kvalitet hadde en signifikant større betydning for livstilfredshet hos kvinner enn hos menn.

1.7.3 Utdanning

Forskningen rapporterer sprikende resultater vedrørende sammenhengen mellom utdanning og livstilfredshet (Dolan, Peasgood et al. 2006). Enkelte studier tyder på at flere år med formell utdanning fører til høyere subjektivt velvære (Alesina, Di Tella et al. 2004), mens annen forskning ikke finner noen signifikant sammenheng mellom utdanning og subjektivt velvære (Haller og Hadler 2006). Utdanning har større betydning for livstilfredshet hos individer med lav inntekt og for de som bor i fattige land (Diener, Suh et al. 1999). Helliwell og Putnam (2004) beskriver sammenhengen mellom utdanning og livstilfredshet som et resultat av den betydningen utdanning har for helse og sosial kapital og ikke som et resultat av at utdanning har en direkte effekt på livstilfredshet. Også Dolan og medarbeidere (2008) skriver at uensartede resultater oppstår fordi de ulike studiene kontrollerer for ulike variabler (eksempelvis helse eller inntekt).

1.7.4 Personlig økonomi

Det er sammenheng mellom inntekt og livstilfredshet, og i særdeleshet mellom livstilfredshet og den subjektive opplevelsen av egen økonomi. Tall fra Europa viste at av de som hadde inntekt i øverste kvartil var 86% tilfreds eller veldig tilfreds. I laveste kvartil oppgav kun 72% å være tilfreds eller svært tilfreds (Argyle 2003). Høyere inntekt er i teorien knyttet til sikkerhet, autonomi og tilgang til ønsket aktivitet (Biswas-Diener 2008). I en studie av amerikanske tvillingpar fant Johnson og Krueger (2006) at sammenhengen mellom inntektsnivå og livstilfredshet kunne forklares ved betydningen av å oppleve personlig økonomi som tilstrekkelig og dermed følelsen av økt kontroll i eget liv. Økonomisk sikkerhet kunne være en ressurs til økt livstilfredshet og samtidig gi en ekstra styrke dersom negative hendelser skulle inntreffe. Også en reviewstudie gjennomført av Dolan og medarbeidere (2006) rapporterer at majoriteten av studiene finner en positiv sammenheng mellom livstilfredshet og inntekt. Det kan være verd å merke seg at sammenhengen mellom inntekt og livstilfredshet eller subjektiv velvære også kan være et resultat av en reversert årsakssammenheng. Det kan være slik at mennesker med høy livstilfredshet eller med personlighetstrekk som er forbundet med tilfredshet og lykke, slik som for eksempel det å være utadvendt, lykkes bedre i arbeidslivet og får høyere inntekt (Biswas-Diener 2008; Næss 2011a).

Landets økonomiske tilstand har vist seg å virke inn på betydningen av personlig økonomi for tilfredshet. I rike land er ikke sammenhengen mellom inntekt og tilfredshet så stor som i fattige land (Veenhoven 1991). Etersom land blir rikere avtar korrelasjonen mellom inntekt og subjektiv velvære. Ved høy inntekt i rike land ser man lite sammenheng mellom inntekt og tilfredshet med livet (Diener og Biswas-Diener 2002). I fattige land har den personlige økonomien vist seg å gi en ekstra sikkerhet dersom man skulle bli utsatt for problemer eller kriser (Diener, Suh et al. 1999). Økonomi har betydning for forholdet mellom behov for trygghet og tilfredsstillelse av grunnleggende behov. For mennesker som lever i fattigdom er personlig økonomi knyttet til å kunne overleve og derfor helt avgjørende (Diener, Suh et al. 1999).

Studier av mennesker som frivillig har valgt å leve ikke-materialistisk, uten materiell luksus men likevel ikke i fattigdom, viser at disse rapporterer høyt nivå av livstilfredshet (Biswas-Diener 2008). Tilfredshet med personlig økonomi er ikke kun et uttrykk for objektiv levestandard. Dette viser seg blant annet ved at mennesker som objektivt sett har god økonomi likevel opplever lav økonomisk tilfredshet (Easterlin 1995). Individets tilfredshet med egen økonomi påvirkes, utover den objektive økonomiske situasjonen, av blant annet forventninger, tilpasning og sammenlikning med andre (Dolan, Peasgood et al. 2008). Forventninger knyttet til

økonomi og til levestandard varierer. Slike forventinger påvirker hvordan individet oppfatter sin økonomiske situasjon. Sammenhengen mellom personlig økonomi og livstilfredshet påvirkes også ved at individet sammenlikner sin situasjon med andre (Biswas-Diener 2008). Studier som har fokusert på relativ inntekt antyder at økt inntekt ikke fører til økt livstilfredshet dersom den aktuelle referansegruppen også øker i inntekt (Easterlin 1995; Dolan, Peasgood et al. 2008) I hvilken grad endringer i inntektsnivå påvirker livstilfredsheten påvirkes videre av tilpasning. Tilpasning kan føre til at individet venner seg til sin nye situasjon ved å justere forventninger og å endre sine vaner. Tilpasning fører til at livstilfredsheten etter en tid kommer tilbake til utgangspunktet både ved inntektsøkning og ved reduksjon i inntektnivå (Biswas-Diener 2008; Næss 2011a).

Forskning tyder på at det er større sammenheng mellom subjektiv opplevelse av egen økonomi og livstilfredshet, enn mellom objektivt målt inntekt og livstilfredshet (Johnson og Krueger 2006). I sin studie fra åtte østeuropeiske land fant Hayo og Seifert (2003) en korrelasjon på 50% mellom livstilfredshet og subjektiv tilfredshet med egen økonomi. Dolan og medarbeidere (Dolan, Peasgood et al. 2006) hevder at subjektiv oppfatning av økonomisk status kan forutsi nivå av livstilfredshet bedre enn faktisk inntekt.

1.8 Problemstillinger

Å være tilfreds med samfunnet man lever i, å oppleve tillit og tilhørighet i forholdet til sine medmennesker og sitt lokalmiljø og å oppleve autonomi er altså vist å ha sammenheng med livstilfredshet. Målsetningen med denne studien er å undersøke hvilken sammenheng det er mellom livstilfredshet og disse tre faktorene i de ulike europeiske regionene, og videre å undersøke om faktorene fra region til region kan ha ulik betydning for livstilfredshet. Jeg ønsker også å undersøke om livstilfredshet i varierende grad blir påvirket av demografiske variabler i de ulike regionene.

Følgende problemstillinger tas opp:

Hovedproblemstilling:

- Er det ulikheter mellom de fire regionene i Europa når det gjelder sammenhengen mellom livstilfredshet og samfunnstilfredshet, opplevelse av tillit og tilhørighet, autonomi, kjønn, alder, utdanning og opplevd økonomi?

Delproblemstillinger:

- Er det sammenheng mellom livstilfredshet og samfunnstilfredshet, opplevelse av tillit og tilhørighet og autonomi i de ulike regionene i Europa?
- Hvordan påvirkes livstilfredshet av de demografiske variablene; kjønn alder, utdanning opplevd økonomi?

2.0 Metode

2.1 Design

Denne studien er basert på data fra European Social Survey (ESS) gjennomført i 2006 (ESS3-2006). Dette er en tverrsnittsundersøkelse hvor data blir innsamlet ved hjelp av strukturerte individuelle intervjuer. Avhengig variabel som er benyttet i denne studien er livstilfredshet, og uavhengige variabler er samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi. I tillegg blir sammenhengen mellom livstilfredshet og fire demografiske variabler undersøkt. De demografiske variablene er alder, kjønn, utdanningsnivå og opplevd økonomi.

2.2 Datamateriale

2.2.1 European Social Survey (ESS)

ESS er en flernasjonal tverrsnittsundersøkelse som har blitt gjennomført hvert andre år siden 2002. Data fra samtlige av disse undersøkelsene ligger fritt tilgjengelige på internett. Hensikten med undersøkelsene er ”å kartlegge sosiale og politiske holdninger og verdier i Europa, og på lengre sikt beskrive sammenhenger mellom strukturelle og institusjonelle endringer i Europa og endringer i holdninger og verdier” (Ringdal 2007s.172). Arbeidet koordineres av Central Coordinating Team (Centre for Comparative Social Surveys, City University, UK). Nasjonal koordinator i Norge er Kristen Ringdal (Fitzgerald og Widdop 2007).

Hver gjennomføring av ESS inneholder en kjernemodul (ca. 120 spørsmål) og to roterende moduler (ca. 50 spørsmål). I de roterende modulene kommer ulike fagmiljøer med forslag til aktuelle tema. I den tredje runden var modulen; ”Personal & Social Well-being: Creating indicators for a flourishing Europe” inkludert. I denne modulen finnes en rekke spørsmål om livskvalitet og velvære som er relevante for min studie. Spørsmålene i velværemodulen ble utarbeidet av en arbeidsgruppe ledet av Felicia A. Huppert. Målet med denne modulen var å evaluere i hvilken grad de europeiske landene lykkes med å fremme personlig og sosialt velvære blant sine innbyggere (Fitzgerald og Widdop 2007).

Data ble i hovedsak samlet inn mellom september og desember i 2006. Hvert land som deltar i ESS følger nøye definerte prosedyrer for innsamling av data (Fitzgerald og Widdop 2007; Koch, Blom et al. 2009). Det skal intervjues minimum 1 500 personer i hvert land, eller minimum 800 i land med under 2 millioner innbyggere. Målet er å oppnå en effektiv responsrate på 70 %. Dette målet ble ikke nådd i alle land ved ESS3-2006. Responsraten varierte fra 46% til

73%. Likevel oppnådde alle landene brukt i denne studien ESS krav til utvalg. Som følge av at ESS gjennomføres i flere ulike land varierer måten randomiseringen foregår på fra land til land. Ved ESS3-2006 var det gjennomgående slik at alle land hadde tilstrekkelig demografisk informasjon til å utarbeide en akseptabel teknikk for trekking av utvalg. I enkelte land hvor det eksisterte tilgjengelige og oppdaterte register over befolkningen ble utvalget tilfeldig trukket fra disse. Denne metoden ble benyttet i Norge, hvor 2 750 informanter ble utvalgt ved enkel tilfeldig trekking fra Folkeregisteret. I land hvor ikke slike registre fantes men hvor det fantes pålitelige lister over husholdninger eller adresser, ble disse benyttet. I land hvor det verken forelå registre over befolkningen, adresser eller husholdninger som var egnet som grunnlag for å trekke utvalget, ble det gjennomført klyngeutvelgning (Fitzgerald og Widdop 2007). I de tilfellene hvor lister over adresser, husholdninger eller område anvendtes, ble det i andre omgang valgt individer ved hjelp av metoder for tilfeldig trekking som konkret er beskrevet instruksjonene for feltarbeidet i ESS3-2006 (European Social Survey 2006a).

Den viktigste årsaken til frafall i undersøkelsen utgjøres av at mange ikke ønsket å delta. Annet frafall utgjøres av at respondentene ble forhindret i å delta (for eksempel grunnet sykdom), eller at de ikke var tilstede/tilgjengelige i datainnsamlingsperioden. Enkelte respondenter oppnådde man av ulike grunner aldri kontakt med. Denne årsaken til frafall er særlig problematisk da ingen informasjon foreligger om disse individene (Ringdal 2007; Koch, Blom et al. 2009). I ESS er målet at antallet informanter man ikke har oppnådd kontakt med skal være på maksimum 3%. Se ESS "Final Activity Report" (Fitzgerald og Widdop 2007) for nøyaktige beskrivelser av antallet man ikke oppnådde kontakt med i hvert enkelt land.

Spørreskjemaets validitet og reliabilitet ble grundig testet for å kunne undersøke mulige kilder til feil eller uklarhet (Fitzgerald og Widdop 2007). I forkant av ESS3-2006 ble det utført pilotstudier i Irland og Polen. I tillegg ble det brukt supplerende spørreskjema i flere ulike land. Det ble gjennomført eksperimentell testing av spørsmålene fra pilotstudien og av de supplerende spørreskjema. Analysene ble utført ved en Split Ballot-Multi-Trait, Multi-Method (MTMM) tilnærming. Denne tilnærmingen innebærer i) om variasjonen i metode fører til ulik grad av respons, og ii) en evaluering av validitet og reliabilitet ved ulike metoder. Metaanalyser har også blitt tatt i bruk for å undersøke operasjonaliseringen av begrepene og strukturen på spørsmålene.

Spørreskjemaet er laget på engelsk og deretter oversatt til de aktuelle språk. I hvert enkelt land skal spørreskjemaet oversettes til de språkene som fem prosent eller mer av befolkningen har som førstespråk. Oversettelsene skjer etter strenge retningslinjer, og et eget team jobber med at spørreskjemaet skal ha god kvalitet og at spørsmålene skal ha tilsvarende betydning på de ulike språk (Fitzgerald og Widdop 2007).

2.2.2 Utvalg

Utvalget består av 40 563 informanter fra 22 europeiske land inkludert fra ESS3-2006 (vedlegg 1). Av disse er 54,2% kvinner og 45,8% menn, alle over 15 år. Tabell 1 viser en oversikt over prosentfordelingen av kjønn og alder innen de fire regionene. Tabellen viser at det er prosentvis omtrent like mange kvinner og menn, og at aldersfordelingen er relativt lik i de ulike regionene.

Tabell 1. Informanter fordelt på kjønn og aldersgruppe.

		Vest-Europa %	Øst-Europa %	Nord-Europa %	Sør-Europa %	Europa samlet %
Kjønn	Menn	46,5	43,4	49,4	44,0	45,8
	Kvinner	53,5	56,6	50,6	56,0	54,2
Alders gruppe	Under 25	12,5	15,0	13,4	12,1	13,3
	Mellom 25 og 35	14,6	15,4	15,0	16,7	15,2
	Mellom 35 og 50	29,3	23,6	25,6	25,6	26,6
	Mellom 50 og 65	23,5	24,4	26,9	22,3	24,2
	Mellom 65 og 75	11,6	13,4	10,8	13,1	12,1
	Over 75	8,5	8,0	8,4	10,2	8,6

På bakgrunn av inndeling gjort i ”National Accounts of Well-being” (Michaelson, Abdallah et al. 2009) har de 22 landene blitt delt inn i 4 regioner;

- i) Nord Europa/ Skandinavia (n=7 078) bestående av Norge, Sverige, Danmark og Finland.
- ii) Øst Europa (n=11 400) bestående av Polen, Bulgaria, Slovenia, Slovakia, Ukraina, Ungarn og Estland.

iii) Vest Europa (n=16 992) bestående av Nederland, Belgia, Storbritannia, Irland, Sveits, Østerrike, Frankrike og Tyskland.

iv) Sør Europa (n=5 093) bestående av Spania, Portugal og Kypros.

I mine analyser er ikke resultatene fra Russland tatt med. Bakgrunnen for dette valget er at Russland ikke geografisk er i Europa, og fordi det store folketallet etter vektning ville kunne utgjøre store deler av resultatene (Michaelson, Abdallah et al. 2009).

2.3 Måleinstrumenter

Indikatoren samfunnstilfredshet er konstruert av spørsmål hentet fra spørreskjemaets kjernemodul, mens spørsmålene som danner variablene livstilfredshet, autonomi og tillit og tilhørighet er konstruert av spørsmål hentet fra den roterende modulen som omhandler livskvalitet og velvære.

Spørsmålene som ikke opprinnelig var skalert fra 0-10, ble transformert ved hjelp av en algoritme, hvor $X = [Y-1] * 10 [Z-1]$ (X er ny skore, Y er opprinnelig skore og Z er antallet responskategorier) (Nes 2007).

Indikatoren livstilfredshet ble satt sammen av spørsmål som tidligere har vært mye brukt for å måle samme fenomen (Diener, Emmons et al. 1985; Cummins, Eckersley et al. 2003; Delhey 2004). Valget av disse fire spørsmålene har blitt gjort av ekspertgruppen bak velværemodulen i ESS3-2006. I denne studien ble livstilfredshet målt ved hjelp av en gjennomsnittsskåre av spørsmålene; ”Hvor fornøyd er du med hvordan livet ditt er blitt så langt?”, ”Og hvor fornøyd er du med din nåværende levestandard?” og ”Alt i alt, hvor tilfreds er du med livet nå om dagen?”. Informanten bes svare på en 11-punkt skala (0 = ekstremt misfornøyd, 10 = ekstremt fornøyd). Det fjerde spørsmålet er formulert som en påstand; ”I det store og hele er livet mitt omtrent slik jeg ønsker det skal være”. Svar gis på en 5-punkt skala fra 1 = ”Svært enig” til 5 = ”Svært uenig”. Dette spørsmålet ble reversert og deretter transformert til en skala fra 0-10. Alle spørsmålene ble summert og dividert på fem. Spørsmålene som danner denne indikatoren korrelerer signifikant med en Pearsons r på mellom 0,50 og 0,70. Cronbachs alfa ble estimert til 0,84.

Variabelen autonomi ble målt ved hjelp av to spørsmål; ”Bruk dette kortet og si i hvilken grad du er enig eller uenig i følgende utsagn.” ”Jeg føler jeg er fri til selv å bestemme hvordan jeg skal leve livet mitt” og ”I dagliglivet har jeg sjelden tid til å gjøre de tingene jeg virkelig liker”. Svar ble gitt på en 5-punkt skala (1 = Svært enig, 5 = Svært uenig). Det første spørsmålet ble reversert og deretter ble spørsmålene omgjort til en 11-punkt skala fra 0-10, summert og

dividert på to. Spørsmålene korrelerte signifikant med en Pearsons r på 0,11. Bakgrunnen for å benytte disse spørsmålene som mål på autonomi var at de i ESS velvære-modul ble utviklet og satt sammen til en indikator for autonomi (Huppert, Marks et al. 2005). De ble også brukt som indikator for autonomi i "National Accounts for Well-Being" (Michaelson, Abdallah et al. 2009).

Tillit og tilhørighet ble målt ved hjelp av fem spørsmål; "Bruk dette kortet og si i hvilken grad" "Du føler folk i nærmiljøet hjelper hverandre?", "Du føler at folk behandler deg med respekt?", "Du føler at folk behandler deg urettferdig?". Svar ble gitt på en 7-punkt skala (0= ikke i det hele tatt, 6=i stor grad). "Bruk dette kortet til å si i hvilken grad du er enig eller uenig i følgende utsagn" "Jeg føler meg knyttet til folk i mitt nærmiljø". Svar ble gitt på en 5-punkt skala (1 = "Svært enig", 5 = "Svært uenig". "Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre?". Svar ble gitt på en 11-punkt skala (0=en kan ikke være for forsiktig, 10= folk flest er til å stole på). Spørsmål 3) og 4) ble reversert. Etterpå ble svarene på alle omgjort til en skala fra 0-10, summert og dividert på fem. Cronbachs alfa ble estimert til 0,65. Bakgrunnen for å slå sammen disse spørsmålene til en indikator for tillit og tilhørighet var også her at det samme ble gjort i "National Accounts for Well-Being" (Michaelson, Abdallah et al. 2009) og ESS velvære-modul (Huppert, Marks et al. 2005).

Variabelen samfunnstilfredshet ble satt sammen av fem spørsmål: "Hvor fornøyd er du i det store og hele med den nåværende økonomiske situasjonen i Norge [landet]?", "Tenk nå på regjeringen i Norge [landet]. Hvor fornøyd er du med måten den gjør jobben sin?", "Og sett under ett, hvor fornøyd er du med måten demokratiet fungerer på i Norge [landet]?", "Hva synes du om utdanningssystemet i Norge [landet]? og "Hva mener du om helsetjenestene i Norge [landet] nå om dagen?". Svar gis på en 11-punkt skala (0 = "ekstremt dårlig" eller "ekstremt misfornøyd", 10 = "ekstremt godt" eller "ekstremt fornøyd"). Svarene på de fem spørsmålene ble summert og deretter dividert på fem. I denne studien korrelerer spørsmålene som danner indikatoren samfunnstilfredshet signifikant med en Pearsons r på mellom 0,44 og 0,63.

Cronbachs alfa ble estimert til 0,84.

2.3.1 Demografiske variabler

De demografiske variablene som er tatt med i denne studien er kjønn, alder, opplevd økonomi og høyest oppnådde utdanningsnivå. Alder ble målt med variabelen i ESS3-2006 som heter "age of respondent, calculated". Dette er en variabel som er laget ved å ta årstallet informantene er født og deretter regne ut alder det året data ble samlet inn.

Som mål for personlig økonomi ble informantens tilfredshet med husholdningens inntekt brukt fremfor reell inntekt. Variabelen opplevd økonomi ble målt med spørsmålet “Hvilken av beskrivelsene på dette kortet passer best med hvordan du opplever husholdningens inntekt for tiden?”. Svaralternativene er; 1 = “Har det bra med nåværende inntekt”, 2 = “Klarer meg/oss med nåværende inntekt”, 3 = “Det er vanskelig å klare seg på nåværende inntekt” og 4 = “Det er svært vanskelig å klare seg på nåværende inntekt”.

Variabelen utdanningsnivå ble målt med spørsmålet “Hva er din høyeste utdanning?”. Svaralternativene på dette spørsmålet er laget etter en standard (ISCED). I Norge svarte Respondentene svarte på følgende skala: 0 = “Ikke fullført folkeskole/grunnskole”, 1 = “Barneskole/Folkeskole”, 2 = “Ungdomskole /framhaldskole/grunnskole, Ettårig og toårig utdanning etter folkeskole”, 3 = “Videregående grunnkurs/Realskole, Grunnkurs og VK 1 videregående utdanning”, 4 = “Videregående avsluttende utdanning, VK II og VK III, gammel gymnasutdanning”, 5 = “Påbygging til videregående utdanning, Teknisk fagskole”, 6 = “Universitet/høyskole, 4 år eller mindre med eksamen, Lærerskole, sykepleieskole, Cand mag, Ingeniør”, 7 = “Universitet/Høyskole, mer enn 4 år med eksamen, Hovedfag, Mastergrad, Sivilingeniør, Siviløkonomi” og 8 = “Forskernivå, Dr grad”.

2.4 Analyser

De statistiske analysene ble gjennomført ved hjelp av SPSS (Statistical Package for Social Sciences) versjon 17.

Først ble det gjennomført deskriptive analyser av utvalget og datamaterialet. Det ble utført one-way ANOVA med post hoc-test (Tukey HSD) for å beskrive hvordan avhengig variabel (livstilfredshet) fordelte seg i utvalget i forhold til demografiske variabler, land og region. One-way ANOVA ble også benyttet for å undersøke hvordan de uavhengige variablene (samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi) fordelte seg i hver region.

Det ble gjennomført lineær regresjonsanalyse med livstilfredshet som avhengig variabel. Samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet, autonomi og de demografiske variablene ble satt inn i analysen som uavhengige variabler. Disse ble satt inn samtidig. Regresjonsanalysen ble gjennomført først for alle landene som helhet og deretter splittet på region. Det ble anvendt både designvekter og populasjonsvekter.

For å kunne sammenlikne om de ulike uavhengige variablene hadde ulik betydning for livstilfredshet fra region til region ble det utført t-tester med utgangspunkt i betakoeffisientene for de ulike regionene. Følgende formel, hentet fra Ringdal (2007), ble benyttet:

$$T = D/S_d$$

,der D er forskjellen mellom koeffisientene og S_d er standardfeilen til differansen.

S_d tilfredsstillir likningen:

$$S_d = \sqrt{(SE_1^2 + SE_2^2)}$$

,der SE_1 er standardfeilen til koeffisienten i gruppe en og SE_2 er standardfeilen til koeffisienten i gruppe to. Kritisk verdi for t-testen ble satt til 2,58.

Signifikansnivå ble satt til $p > 0,01$ på grunn av faren for å gjøre type 1-feil ved store utvalg (Ringdal 2007). I resultatdelen er det kun signifikante forskjeller som rapporteres som forskjeller.

2.4.1 Vekting

I tilfeller hvor land grupperes og gruppene sammenliknes anbefaler ESS at det brukes to typer vekting (EuropeanSocialSurvey 2006b). Når utvalget trekkes er det slik at ikke alle individer over 15 år i befolkningene har like stor sannsynlighet for å bli selektert. Derfor anvendes designvekter (Design weights) for å utjevne variansen i trekk sannsynlighet ved klyngeutvelgning og for å balansere mulige forskjeller mellom fordelingen av undergrupper i utvalget og i hele befolkningen. I ESS er disse utregningene gjort, og ligger klare for bruk i datafilen. Den andre typen vekting, populasjonsvekter (Population size weight), benyttes for å justere for at utvalget i hvert land er relativt like stort til tross for svært ulike innbyggertall. I mine analyser er flere land slått sammen i grupper (regioner), og de ulike regionene har forskjellig størrelse. For å justere for at land innad i hver region har ulike innbyggertall, samt at antallet informanter innad i hver region varierer, er det for denne studien blitt regnet ut nye populasjonsvekter. Dette er gjort slik at summen av populasjonsvektene innad i hver region ble til sammen 1 (se vedlegg 2 vedrørende vekter). I de analysene hvor regioner blir sammenliknet anvendes en kombinasjon av designvekter og de nye populasjonsvektene som er tilpasset regionenes størrelse (Combined weights).

2.5 Etisk vurdering

Til grunn for studien ligger den etiske deklarasjonen til International Statistical Institute. Alle de nasjonale team i ESS forplikter seg til å overholde denne. Prinsippene om konfidensialitet og anonymitet overholdes (Jowell og the Central Coordinating team 2007). ESS data ligger offentlig tilgjengelig på Internett. Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD) har stilt anonymiserte data tilgjengelig, men NSD har ingen ansvar i forbindelse med analyser

eller tolkninger som blir gjort av data. Det ble ikke søkt egne godkjenninger i forbindelse med denne studien.

3.0 Resultater

3.1 Deskriptive analyser: Livstilfredshet

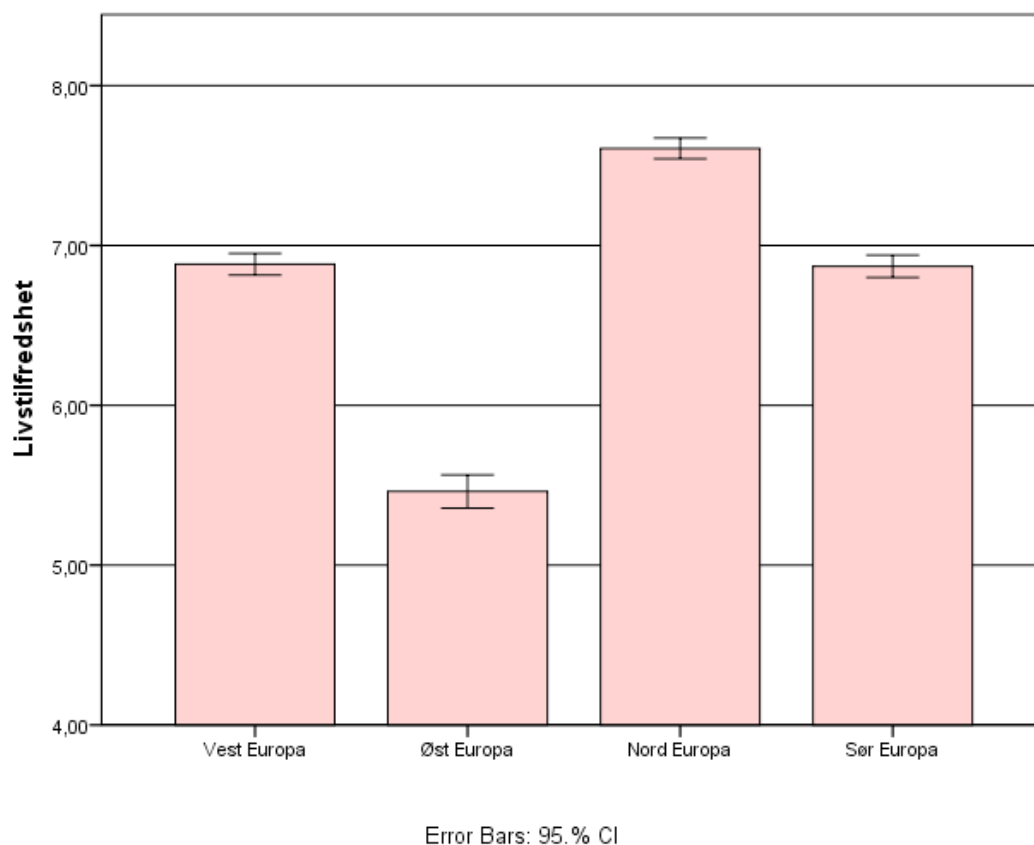
Gjennomsnittsskåren i utvalget var for indikatoren livstilfredshet 6,67 (SD 1,88), for samfunnstilfredshet 5,14 (SD 1,92), for tillit og tilhørighet 6,71 (SD 1,45) og for autonomi var gjennomsnittet 6,32 (SD 1,84). Alle disse indikatorene ble målt på en skala fra 0-10. Tabell 2 viser også kurtose (kurtosis) og skjevhet (skewness) for disse indikatorene. Samfunnstilfredshet har en kurtoseverdi under 0 (-0,34) noe som indikerer at fordelingen er mer flat og har flere verdier mot ytterkantene av skalaen. De andre tre indikatorene har en kurtoseverdi over 0, den høyeste på 0,72. Positive kurtoseverdier indikerer at fordelingskurven danner en spiss kurve fordi mange av målingene samler seg omkring midten. Verdiene for skjevhet er negative for alle indikatorene. Dette indikerer at fordelingskurven er noe asymmetrisk mot den positive enden av skalaen, noe som betyr at flere rapporterer høye verdier enn lave verdier for de ulike indikatorene.

Tabell 2. Resultater fra deskriptive analyser.

	Livstilfredshet	Samfunns-tilfredshet	Tillit/tilhørighet	Autonomi
N	39 810	35 571	38 970	40 102
Gjennomsnitt	6,67	5,14	6,71	6,32
St. avvik	1,88	1,92	1,45	1,84
Kurtose	0,634	-0,339	0,721	0,009
Skjevhet	-0,878	-0,376	-0,608	-0,260
Range	0-10	0-10	0-10	0-10

Figur 2 viser hvordan nivået av livstilfredshet varierer mellom regionene. Det var en statistisk signifikant forskjell (på p nivå < 0,01) for nivå av livstilfredshet mellom de fire regionene: $F(3, 7639) = 473,7, p = 0,01$. Post hoc test (Tukey HSD) viste at gjennomsnittet i Nord-Europa (Gj.= 7,61, SD = 1,40) var signifikant høyere enn i de andre regionene, at gjennomsnittsverdiene i Vest-Europa (Gj.= 6,88, SD =1,67) og Sør-Europa (Gj.= 6,87, SD =1,55) ikke var signifikant forskjellige og at gjennomsnittet i Øst-Europa (Gj.= 5,46, SD=2,19) var signifikant lavere enn i de øvrige regionene.

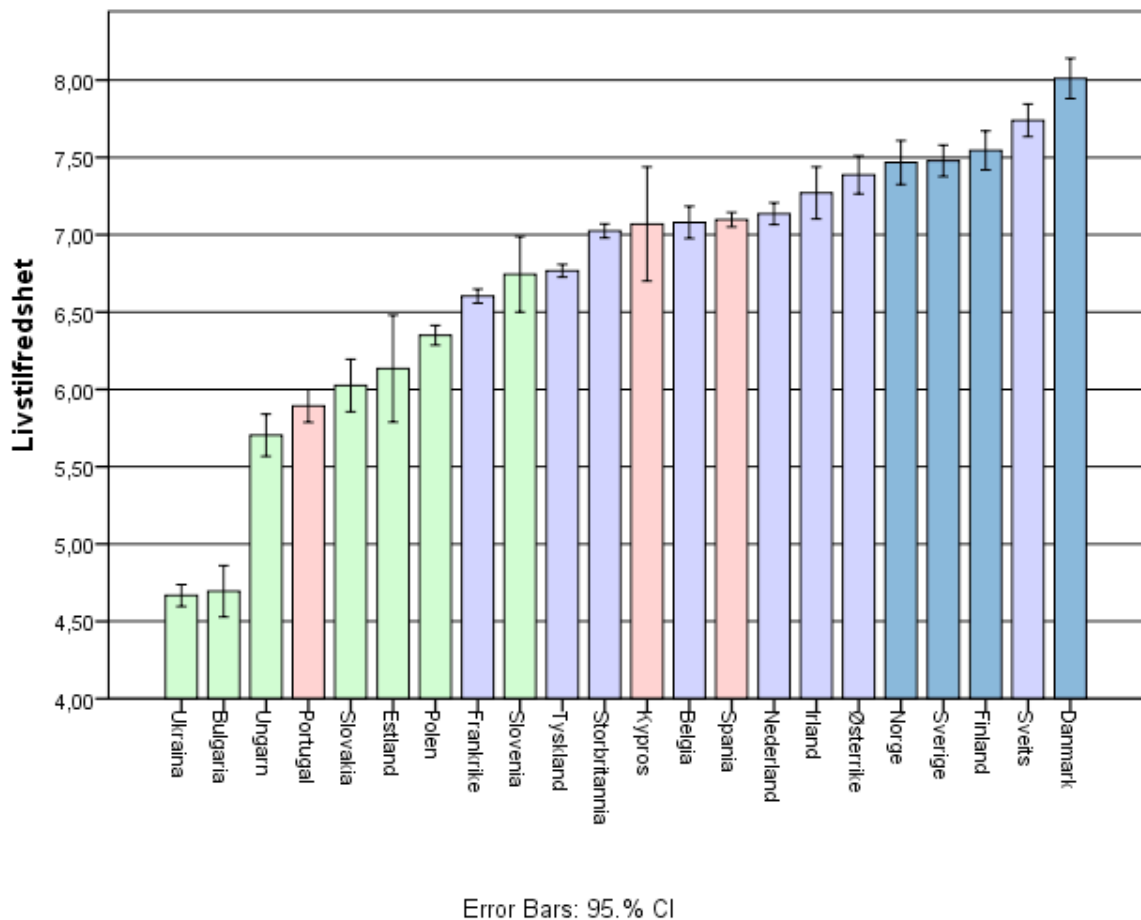
Figur 2. Livstilfredshet for de 4 europeiske regionene.

Skala fra 0-10.

Figur 3 viser hvordan livstilfredshet fordelte seg i de landene tallmaterialet er hentet fra. De ulike landene samlet seg hovedsaklig i grupper ut fra region. De østeuropeiske landene skåret alle lavt på denne indikatoren, med Ukraina på bunn og Slovenia på topp. Innen regionen Øst-Europa hadde Ukraina og Bulgaria signifikant lavere skåre enn øvrige landene. Størsteparten av de vesteuropeiske landene hadde gjennomsnitt som var lavere enn de skandinaviske landene og høyere enn de østeuropeiske landene. Innen regionen Vest-Europa hadde Frankrike og Tyskland signifikant lavere skåre enn de andre landene i denne regionen. De nordeuropeiske landene var blant landene med høyest gjennomsnitt, men Sveits, som hører til Vest-Europa, skåret tilsvarende høyt og skilte seg ikke signifikant fra Danmark, som hadde høyest gjennomsnitt i dette utvalget. I den søreuropeiske regionen skåret Portugal signifikant lavest, på nivå med de østeuropeiske landene, mens Kypros og Spania ikke skilte seg fra hverandre og skåret på nivå med de vesteuropeiske landene.

Figur 3. Livstilfredshet fordelt på land.

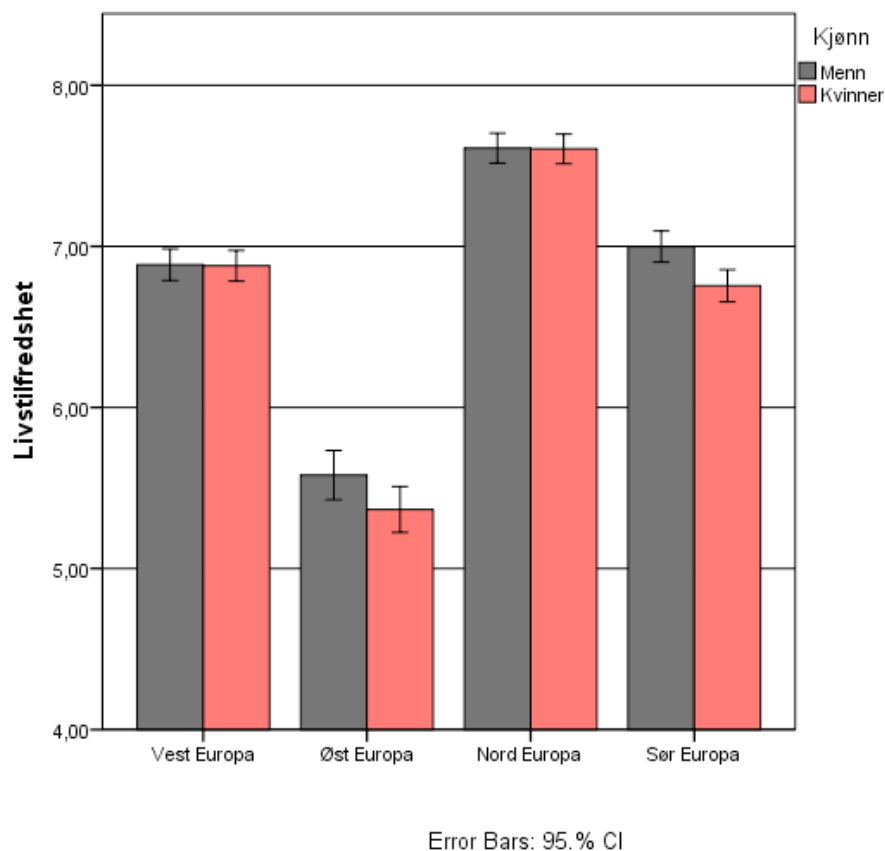

Skala fra 0-10.

3.1.1 Kjønn

Resultater for Europa samlet viste signifikante forskjeller i nivå av livstilfredshet mellom kjønnene. Menn (Gj.= 6,81, SE= 1,81) rapporterte signifikant høyere nivå av livstilfredshet enn kvinner (Gj.=6,66, SE= 1,92). Figur 4 viser hvordan kvinner og menn skåret på indikatoren livstilfredshet i hver region. I Vest- Europa og Nord-Europa var det imidlertid ingen signifikant forskjell mellom kjønnene i nivå av livstilfredshet. I Sør- og Øst-Europa skåret derimot menn signifikant høyere enn kvinner.

Figur 4. Livstilfredshet fordelt på kjønn for de 4 europeiske regionene.

Skalaen gikk fra 0-10.

3.1.2 Alder

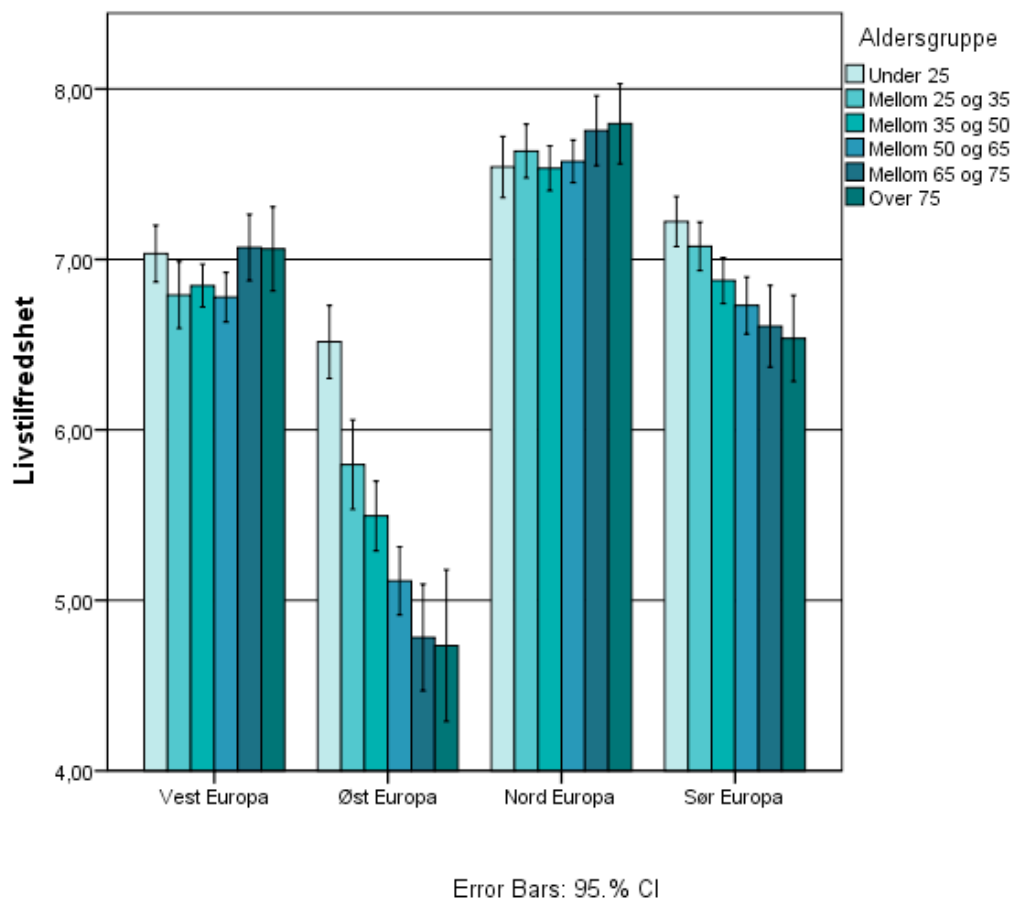
Resultater for Europa samlet viste en statistisk signifikant forskjell (på p nivå < 0,01) mellom aldersgruppene i nivå av livstilfredshet: $F(5, 7617) = 12,2, p = 0,01$. Figur 5 viser gjennomsnitt av livstilfredshet i de fire regionene fordelt på aldersgruppe. Ved å undersøke hver region for seg viste det seg derimot at de ulike aldersgrupper i Vest-Europa og Nord-Europa ikke rapporterte signifikante forskjeller i livstilfredshet, mens det i Sør- og Øst-Europa var signifikante forskjeller mellom aldersgruppene.

Post hoc testen (Tukey HSD) viste at i Øst-Europa rapporterte den yngste aldersgruppen (under 25 år) signifikant høyere nivå av livstilfredshet enn de øvrige aldersgruppene. Aldersgruppen mellom 25 og 35 år skilte seg ikke signifikant fra aldersgruppen mellom 35 og 50 år, men hadde derimot signifikant høyere gjennomsnitt enn tre høyeste aldersgruppene (50 år og oppover). Aldersgruppen mellom 35 og 50 år skilte seg ikke signifikant fra den påfølgende aldersgruppen (50-65 år), men derimot fra de to høyeste aldersgruppene (65 år og oppover). De

tre eldste aldersgruppene (50 år og oppover) rapporterte ikke signifikant forskjellig nivå av livstilfredshet.

I Sør-Europa viste post hoc testen at den laveste aldersgruppen (under 25 år) ikke skilte seg signifikant fra den påfølgende aldersgruppen (25-35 år), men derimot fra de fire andre aldersgruppene (35 år og oppover). Informantene i aldersgruppen fra 25-35 år skilte seg ikke signifikant fra påfølgende aldersgruppe (35-50 år), men var derimot signifikant mer tilfredse enn de i de tre høyeste aldersgruppene (50 år og oppover). De fire høyeste aldersgruppene (35 år og oppover) rapporterte ikke signifikant forskjellig nivå av livstilfredshet.

Figur 5. Livstilfredshet fordelt på aldersgrupper for de 4 europeiske regionene.

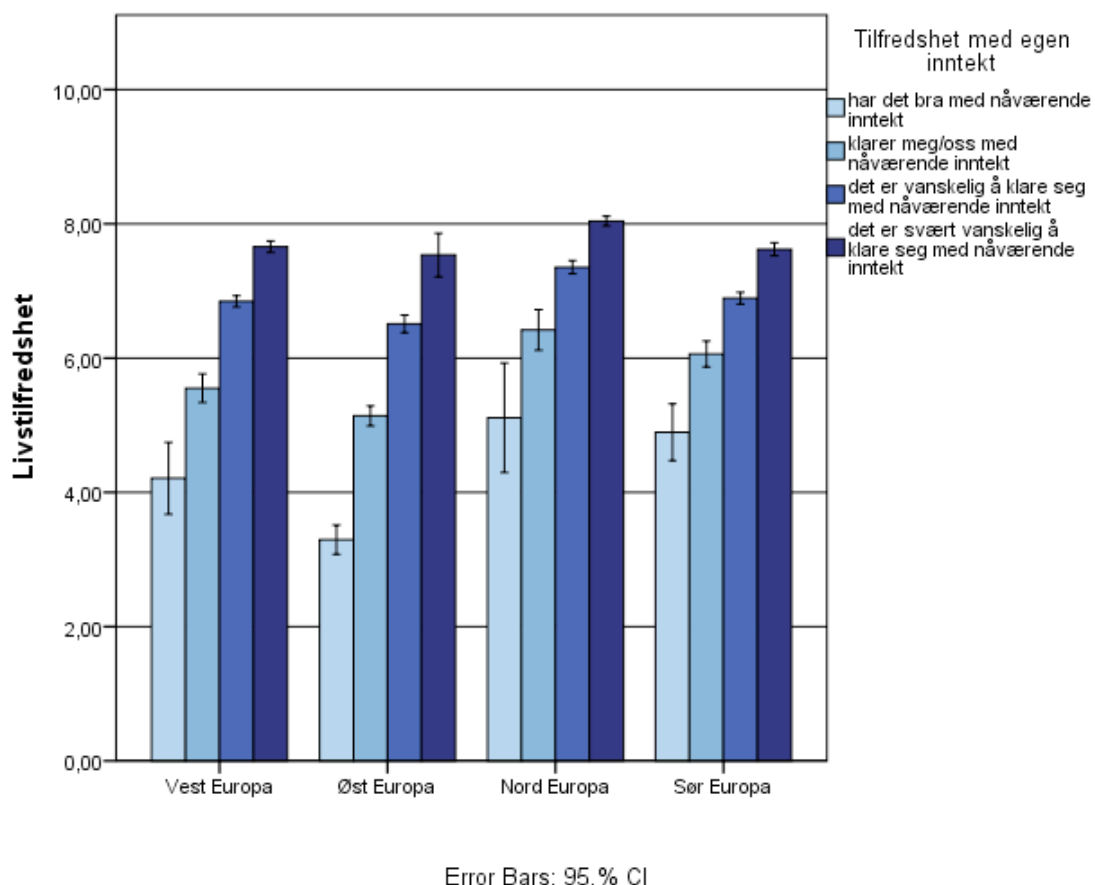
Skala fra 0-10.

3.1.3 Økonomi

Det var en statistisk signifikant forskjell på (p nivå $< 0,01$) av livstilfredshet mellom de fire ulike gruppene av opplevd økonomi. Dette ble funnet både for Europa som helhet: $F(3, 7568) = 1237,6$, $p = 0,01$ og for hver enkelt europeisk region.

Figur 6 viser hvordan livstilfredshet var fordelt på de fire ulike gruppene av opplevd økonomi innad i hver region. Post hoc test (Tukey HSD) viste at det ble rapportert signifikant høyere nivå av livstilfredshet hos dem i gruppen ”har det bra med nåværende inntekt” i forhold til dem i gruppen ”klarer meg/oss med nåværende inntekt”. Det var signifikant høyere nivå av livstilfredshet hos dem i gruppen ”klarer meg/oss med nåværende inntekt” enn dem i gruppen ”det er vanskelig å klare seg på nåværende inntekt”. Det var signifikant høyere nivå av livstilfredshet hos dem i gruppen ”det er vanskelig å klare seg på nåværende inntekt” enn dem i gruppen ”det er svært vanskelig å klare seg på nåværende inntekt”. Gjennomsnittet av livstilfredshet i gruppen ”det er svært vanskelig å klare seg på nåværende inntekt” var signifikant lavere enn i de øvrige gruppene. Forskjellen mellom gruppene var størst i Øst-Europa og minst i Nord-Europa.

Figur 6. Livstilfredshet fordelt på tilfredshet med husholdningens inntekt for de 4 europeiske regionene.

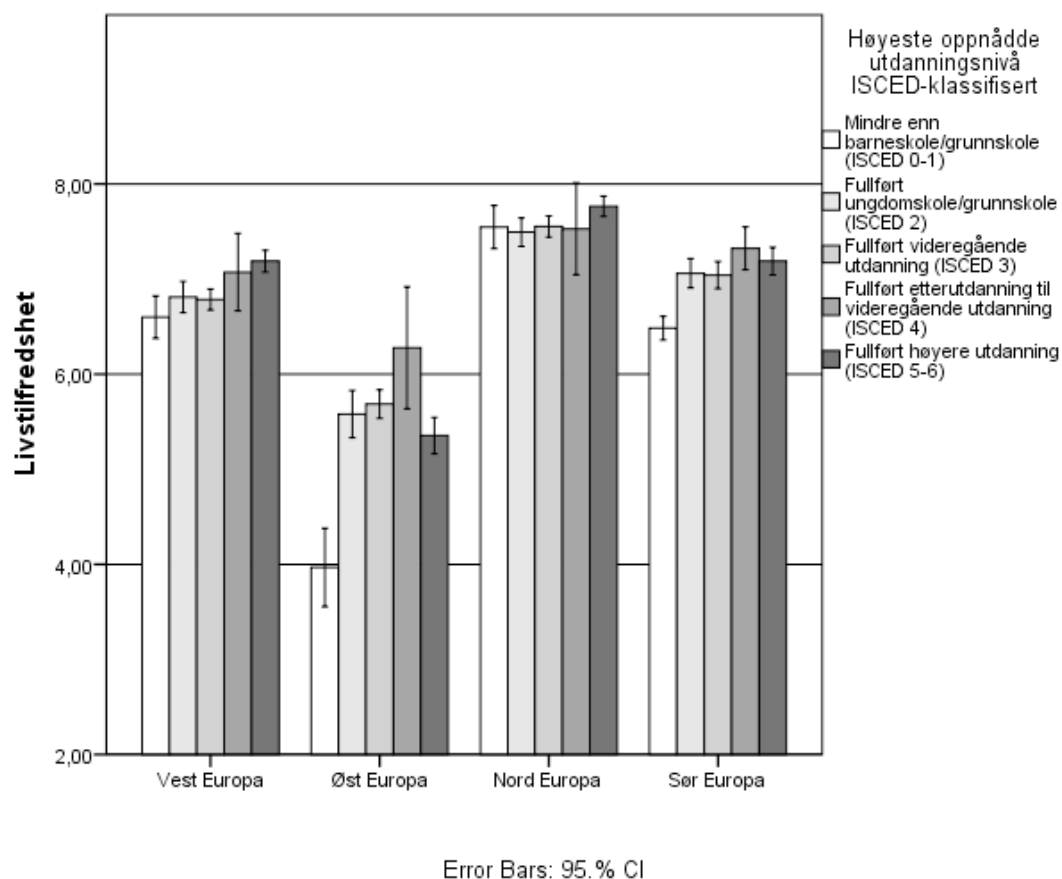

Skala fra 0-10.

3.1.4 Utdanning

Figur 7 viser hvordan livstilfredshet fordeler seg i forhold til høyest oppnådde utdanningsnivå innad i hver region. I Vest-Europa rapporterte informantene i gruppen for høyest oppnådde utdanningsnivå (høyere utdanning) signifikant høyere livstilfredshet enn informantene i gruppene som hadde oppnådd opp til videregående utdanning. I Sør- og Øst-Europa rapporterte informantene i den gruppen for lavest oppnådde utdanningsnivå (mindre enn barneskole/grunnskole) signifikant lavere livstilfredshet enn informantene de andre gruppene. Utover dette var det ikke signifikante forskjeller mellom de andre gruppene. I Nord-Europa rapporterte informantene i den gruppen for høyest oppnådde utdanningsnivå (høyere utdanning) signifikant høyere livstilfredshet enn informantene i gruppen som hadde fullført til og med ungdomsskole, ellers var det ikke signifikante forskjeller mellom de andre gruppene i denne regionen. Det kan imidlertid være verd å merke seg at land innen Europa har svært ulike utdanningssystemer som i ulik grad kan tilpasses en ISCED klassifisering. Det ses store konfidensintervaller særlig for gruppen med fullført etterutdanning til videregående.

Figur 7. Livstilfredshet fordelt på høyest oppnådde utdanningsnivå for de 4 europeiske regionene.

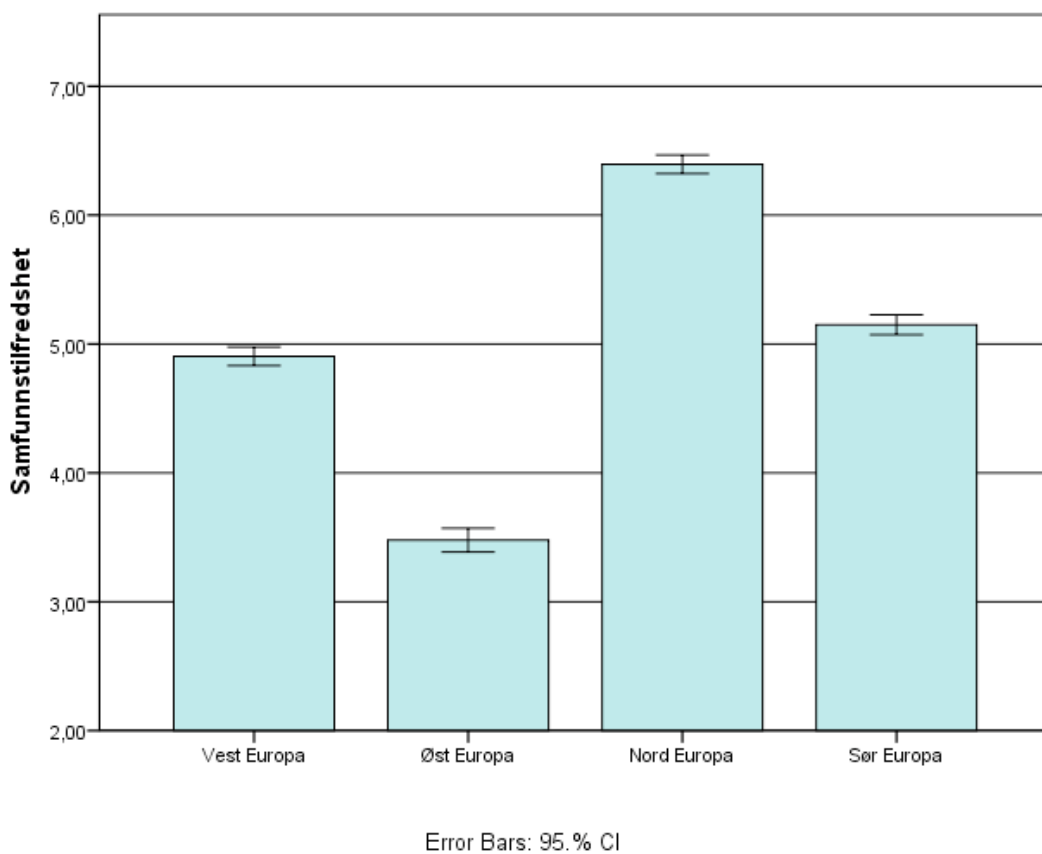

Skala fra 0-10.

3.2 Deskriptive analyser: Samfunnstilfredshet

Figur 8 viser nivået av samfunnstilfredshet fordelt på region. Det var en statistisk signifikant forskjell (på p nivå $< 0,01$) for nivå av samfunnstilfredshet mellom de fire regionene: $F(3, 6815) = 805,7, p = 0,01$. Post hoc test (Tukey HSD) viste at gjennomsnittet i Nord-Europa (Gj.=6,40, SD=1,47) var signifikant høyere enn i de andre regionene, at gjennomsnittet i Sør-Europa (Gj.=5,15, SD 1,60) var signifikant høyere enn Vest- og Øst-Europa, at gjennomsnittet i Vest-Europa (Gj.= 4,90, SD=1,69) var signifikant høyere enn i Øst-Europa og at Øst-Europa (Gj.= 3,48, SD=1,78) hadde signifikant lavere gjennomsnitt enn de andre regionene.

Figur 8. Samfunnstilfredshet for de 4 europeiske regionene.

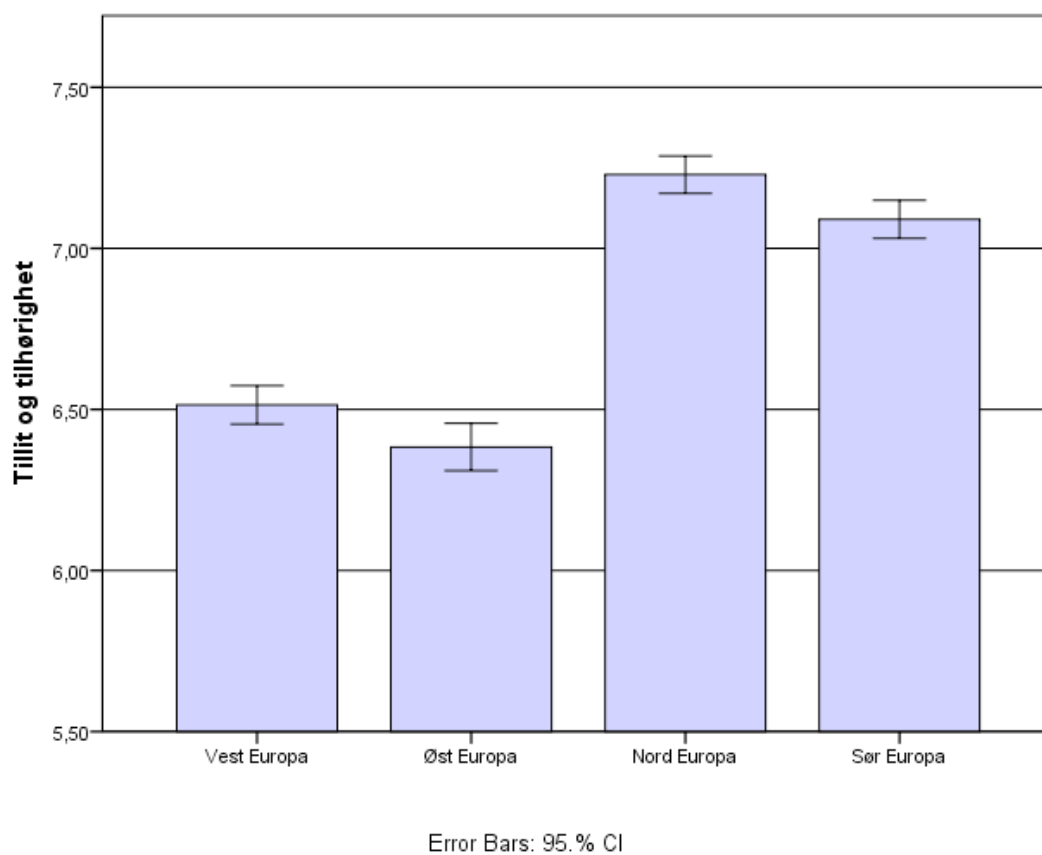
Skala fra 0-10.

3.2 Deskriptive analyser: Tillit og tilhørighet

Figur 9 viser nivået av tillit og tilhørighet fordelt på region. Det var en statistisk signifikant forskjell (på p nivå $< 0,01$) for nivå av tillit og tilhørighet mellom de fire regionene: F

(3, 7477) = 165,2 $p= 0,01$. Post hoc test (Tukey HSD) viste at gjennomsnittet i Nord-Europa (Gj.= 7,23, $SD=1,23$) var signifikant høyere enn i de andre regionene, at gjennomsnittet i Sør-Europa (Gj.=7,09, $SD=1,30$) var signifikant høyere enn i Vest- og Øst-Europa, at Vest-Europa (Gj.=6,51, $SD=1,45$) hadde signifikant høyere gjennomsnitt enn Øst-Europa og at Øst-Europa (Gj.= 6,38, $SD=1,50$) hadde signifikant lavere gjennomsnitt enn de andre regionene.

Figur 9. Tillit og tilhørighet for de 4 europeiske regionene.

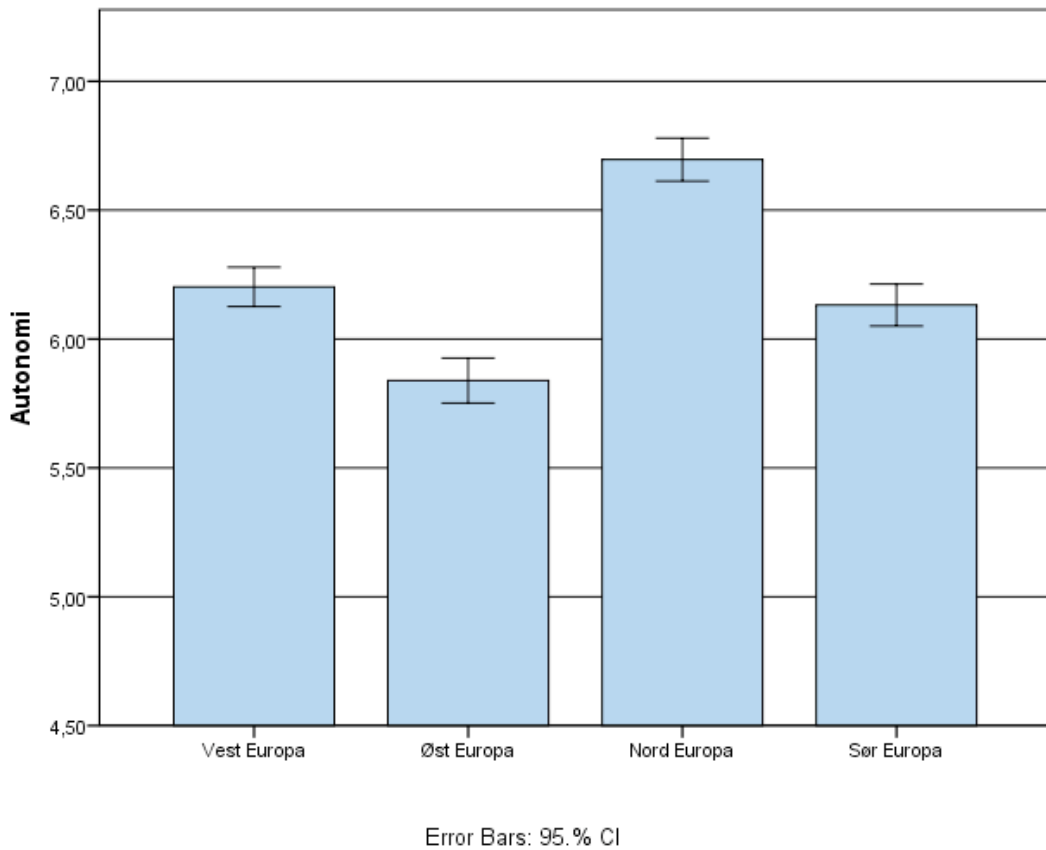
Skala fra 0-10.

3.3 Deskriptive analyser: Autonomi

Figur 10 viser hvordan nivået av autonomi varierer mellom regionene. Det var en statistisk signifikant forskjell (på p nivå $< 0,01$) for nivå av autonomi mellom de fire regionene: $F(3, 7693) = 66,2, p= 0,01$. Post hoc test (Tukey HSD) viste at gjennomsnittet i Nord-Europa (Gj.= 6,70, $SD= 1,78$) var signifikant høyere enn i de andre regionene, at gjennomsnittene i

Vest-Europa (Gj.= 6,20, $SD=1,88$) og i Sør-Europa (Gj.= 6,13, $SD=1,81$) ikke var signifikant forskjellige og at gjennomsnittet i Øst-Europa (Gj.= 5,84, $SD=1,85$) var signifikant lavere enn i de andre regionene.

Figur 10. Autonomi for de 4 europeiske regionene.

Skala fra 0-10.

3.4 Sammenhengen mellom samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet, autonomi og livstilfredshet

Tabell 3 viser resultatene fra en lineær regresjonsanalyse for de europeiske regioner samlet, med livstilfredshet som avhengig variabel. Forklart varians for modellen ble beregnet til 46%. I analysene var samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi signifikant ($p < 0,01$) relatert til livstilfredshet. Av de demografiske variablene var alder signifikant ($p < 0,01$) negativt relatert til livstilfredshet, mens opplevd økonomi var signifikant ($p < 0,01$) positivt relatert til livstilfredshet. Kjønn og utdanningsnivå var derimot ikke signifikant relatert til livstilfredshet.

Tabell 3. Sammenhengen mellom livstilfredshet og demografiske variabler, samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet, og autonomi for de europeiske regionene samlet.

R ²	.463	
	Beta	SE
samfunnstilfredshet	,230**	,010
tillit og tilhørighet	,259**	,013
autonomi	,182**	,009
kjønn	,057	,033
alder	-,008**	,001
utdanningsnivå	,012	,007
opplevd økonomi	,765**	,022

Vektet med Combined-weights (populasjonsvekter og designvekter)

Signifikansnivå: * $p = 0,05$

** $p = 0,01$

Tabell 4 viser resultatene fra en lineær regresjonsanalyse for de europeiske regioner separat, med livstilfredshet som avhengig variabel. Tabellen viser at forklart varians i livstilfredshet var 38% for Vest-Europa på, 47% for Øst-Europa, 36% for Nord-Europa og 33% for Sør-Europa. I analysene var samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi signifikant ($p < 0,01$) positivt relatert til livstilfredshet i alle regionene. For Vest-, Øst- og Sør-Europa var

alder signifikant negativt relatert til livstilfredshet på $p < 0,01$ nivå. For Nord-Europa var alder signifikant negativt relatert til livstilfredshet, men kun på $p < 0,05$ nivå. Opplevd økonomi var signifikant positivt relatert til livstilfredshet med signifikansnivå på $p < 0,01$ nivå i alle regionene. Kjønn var ikke signifikant relatert til livstilfredshet i noen regioner. Utdanningsnivå var signifikant relatert til livstilfredshet kun i Øst-Europa og her kun med signifikansnivå $p < 0,05$. I de andre regionene ble det ikke funnet noen signifikant sammenheng mellom utdanningsnivå og livstilfredshet.

Tabell 4. Sammenhengen mellom livstilfredshet og samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet, autonomi og demografiske variabler for de ulike europeiske regionene.

	Vest-Europa		Øst-Europa		Nord-Europa		Sør-Europa	
R ²	.383		.470		.363		.331	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
samfunnstilfredshet	,172**	,018	,312**	,026	,180**	,020	,191**	,021
tillit og tilhørighet	,275**	,022	,269**	,031	,295**	,025	,241**	,025
autonomi	,178**	,016	,197**	,025	,171**	,016	,182**	,018
kjønn	,063	,057	,043	,086	,083	,056	-,017	,063
alder	-,005 **	,002	-,016 **	,003	-,004*	,002	-,009**	,002
utdanningsnivå	-,006	,013	,032*	,014	-,021	,012	,026	,016
opplevd økonomi	,753 **	,041	,934 **	,060	,570**	,042	,537**	,045

Avhengig variabel: livstilfredshet

Vektet med Combined-weights (populasjonsvekter og designvekter)

Signifikansnivå: * $p = 0,05$

** $p = 0,01$

Differansene mellom koeffisientene viste at sammenhengen mellom livstilfredshet og samfunnstilfredshet var signifikant større i Øst-Europa enn i hver av de andre tre regionene. Det ble ikke funnet signifikante forskjeller mellom de andre tre regionene når det gjaldt

sammenhengen mellom samfunnstilfredshet og livstilfredshet. Sammenhengen mellom tillit og tilhørighet og livstilfredshet var ikke signifikant forskjellig i de fire regionene. Heller ikke sammenhengen mellom autonomi og livstilfredshet viste seg å være forskjellig i de fire regionene. Sammenhengen mellom opplevd økonomi og livstilfredshet var signifikant sterkere i Øst-Europa enn i Sør- og Nord-Europa, men skilte seg ikke signifikant fra Vest-Europa. I Vest-Europa var sammenhengen mellom opplevd økonomi og livstilfredshet signifikant sterkere enn i Sør- og Nord-Europa. I Nord- og Sør-Europa var sammenhengen mellom opplevd økonomi og livstilfredshet svakest, og disse to regionene skilte seg ikke signifikant fra hverandre. Alder viste seg å ha signifikant sterkere sammenheng med livstilfredshet i Øst-Europa enn i Vest- og Nord-Europa. Sør-Europa skilte seg ikke signifikant fra noen av regionene når det gjaldt denne sammenhengen. Nord og Vest-Europa var heller ikke signifikant forskjellige når det gjaldt sammenhengen mellom alder og livstilfredshet. Når det gjaldt variabelen høyest oppnådde utdanningsnivå hadde denne kun signifikant betydning for livstilfredshet i Øst-Europa og der kun på $P < 0,05$ nivå. I de andre regionene hadde ikke høyest oppnådde utdanningsnivå engang noen signifikant betydning for livstilfredshet i denne modellen. Sammenhengen mellom kjønn og livstilfredshet var heller ikke signifikant i noen av de fire regionene.

Tabell 5 viser sammenhengen mellom livstilfredshet og samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet, autonomi og demografiske variabler. Tallene i cellene er standardiserte betakoeffisienter. Tabellen viser at i alle regionene var opplevd økonomi den variabelen som var sterkest relatert til livstilfredshet. I Vest-Europa og Nord-Europa var tillit og tilhørighet den indikatoren med nest størst betydning for livstilfredshet og deretter i nevnte rekkefølge autonomi og samfunnstilfredshet. I Sør-Europa var autonomi den indikatoren med nest størst betydning for livstilfredshet og deretter i nevnte rekkefølge tillit og tilhørighet og samfunnstilhørighet. Alder, kjønn og utdanningsnivå hadde minst sammenheng med livstilfredshet i alle regionene.

Tabell 5. Standardisert beta.

	Vest- Europa	Øst- Europa	Nord- Europa	Sør- Europa
	Standardisert beta			
Samfunnstilfredshet	,176	,261	,192	,199
Tillit/tilhørighet	,240	,186	,262	,205
Autonomi	,202	,169	,222	,215
Kjønn	,019	,010	,030	-,006
Alder	-,056	-,132	-,050	-,107
Utdanningsnivå	-,009	,050	-,037	,038
Opplevd økonomi	,338	,358	,287	,275

Avhengig variabel: livstilfredshet

Vektet med Combined-weights (populasjonsvekter og designvekter)

4.0 Diskusjon

4.1 Diskusjon av resultatene

Hensikten med denne studien var å kartlegge fordelingen av livstilfredshet i fire regioner av Europa og undersøke hvilken betydning samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet, autonomi og demografi har for livstilfredshet i de ulike regionene.

Som forventet ut fra tidligere forskning (Delhey 2004; Nes og Clench-Aas 2011; European Commission 2012) ble det laveste nivået av livstilfredshet funnet i Øst-Europa og det høyeste i Nord-Europa. Nivået av livstilfredshet i Sør- og Vest-Europa lå mellom nivået i øst og nord og skilte seg ikke signifikant fra hverandre. European Quality of Life Survey fra 2007 viser liknende resultater (Clench-Aas, Rognerud et al. 2009). Tidligere forskning har generelt observert høyere nivå av livstilfredshet i land med høy BNP (Veenhoven 1991; Diener og Suh 2003; Vittersø, Røysamb et al. 2003). Resultatene er på bakgrunn av denne forskningen ikke overraskende.

Et funn som gjentagende nevnes i litteraturen (Delhey 2004; Layard 2005; Deaton 2007) er at befolkningen i tidligere kommunistiske land og tidligere sovjet-stater rapporterer lav livstilfredshet. Denne studien er i tråd med disse påstandene. Samtlige land i den østeuropeiske regionen rapporterte lavt tilfredshetsnivå i forhold til landene de øvrige regionene. Innad i den søreuropeiske regionen rapporteres noe varierende nivå av livstilfredshet, mens tilfredshetsnivået på tvers av de skandinaviske landene ikke skilte seg nevneverdig fra hverandre. Størsteparten av de vesteuropeiske landene skåret høyt, men også innen denne regionen er det land som skiller seg signifikant fra hverandre.

Tre av variablene i denne undersøkelsen var objektive variabler hentet fra nasjonale registre, nemlig de demografiske variablene alder, kjønn og utdanningsnivå. Bortsett fra disse tre er de resterende faktorene subjektive variabler, det vil si uttrykk for individets personlige opplevelser og oppfatninger. I sin litteraturgjennomgang presenterer Dolan og medarbeidere (2006) en rekke forskningsresultater som indikerer at individets oppfatninger av seg selv, andre mennesker og av samfunnet har stor sammenheng med livstilfredshet. Slike subjektive variabler er vel så betydningsfulle for livstilfredshet som objektive variabler. Imidlertid forklarer demografiske variabler samlet gjerne ikke mer enn 5-15 % av variansen (Argyle 2003).

De tre variablene samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi, sammen med de demografiske variablene forklarte hele 46 % av variasjonen i livstilfredshet for regionene samlet. For regionen Øst-Europa alene ble 47 % av variasjonen i livstilfredshet forklart ved

samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi, samt de demografiske variablene, mens forklart varians var noe lavere i de andre regionene (38% for Vest-Europa, 36% for Nord-Europa og 33% for Øst-Europa). Den høye prosenten av forklart varians indikerer at de valgte faktorene er relevante for livstilfredshet i alle regionene.

Tidligere forskning kan indikere at man kunne forklart en større del av variasjonen i livstilfredshet ved å inkludere faktorer som personlighetstrekk (Diener, Suh et al. 1999; Nes og Tambs 2011c), opplevelse av mening og mestring (Ryff, Singer et al. 2004; Seligman 2007; Vansteenkiste, Ryan et al. 2008; Huppert, Marks et al. 2009), inntekt (Helliwell 2003; Delhey 2004; Biswas-Diener 2008), tilfredshet med de nære sosiale relasjonene (Delhey 2004; Helliwell og Putnam 2004) og opplevelser knyttet til arbeidsliv og bruk av evner (Helliwell og Putnam 2004; Vansteenkiste, Ryan et al. 2008). Videre kunne man antagelig også med fordel tatt med selvopplevd helse i studien. Ut fra teorien (Dolan, Peasgood et al. 2006) kan man anta at selvopplevd helse vil forklare noe av variansen i livstilfredshet, samt at denne faktoren også kunne hatt ulik betydning i de ulike regionene (Clench-Aas, Rognerud et al. 2009). Av plasshensyn falt i denne omgang valget på samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi. Men oppsummerende kan man si at de indikatorene som er valgt i denne studien, forklarer en betydelig del av variasjonen i livstilfredshet.

Nivået av samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi viste det samme mønsteret på tvers av regioner som livstilfredshet. I Nord-Europa rapporteres det høyeste nivået av livstilfredshet og i Øst-Europa det laveste, mens gjennomsnittene i Sør- og Vest-Europa befant seg et sted i mellom. Nivåene av autonomi skilte seg ikke signifikant fra hverandre i Sør-Europa og Vest-Europa, mens for både samfunnstilfredshet og tillit og tilhørighet var nivåene høyere i Sør- enn i Vest-Europa.

Samfunnstilfredshet viste seg å ha en signifikant sammenheng med livstilfredshet i samtlige av de europeiske regionene. Denne observasjonen er sammenfallende med tidligere forskning som peker på den store betydningen samfunnet har for livstilfredshet (Inglehart, Foa et al. 2008), og likeledes med teori som tar utgangspunkt i at forskjellene i nivå av livstilfredshet oppstår som følge av at levekår i varierende grad dekker behov og mål hos sine innbyggere (Diener og Suh 2003). Samfunnstilfredshet utgjorde i Øst-Europa, men ikke i de øvrige regionene, den faktoren som hadde størst betydning for livstilfredshet etter opplevd økonomi. Det er imidlertid interessant å merke seg at i tillegg til at informantene fra Øst-Europa rapporterte lavere samfunnstilfredshet enn informanter i de øvrige regionene, var sammenhengen mellom samfunnstilfredshet og livstilfredshet signifikant sterkere i Øst-Europa. Resultatene antyder at de ulike regionene i ulik grad dekker innbyggernes behov for gode samfunnsstrukturer

og at dette er av betydning for innbyggernes livstilfredshet. Samtidig ses variasjoner mellom regionene med hensyn til hvor stor innvirkning samfunnstilfredsheten har på livstilfredshet. Dette er i tråd med funnene til Andrews og Withey (1976) som fant at tilfredshet med nasjonalt styre og livstilfredshet varierer mellom land. Eksempelvis var sammenhengen mellom tilfredshet med nasjonalt styre og livstilfredshet langt sterkere i land uten veletablert og velfungerende regjering. Veenhoven (1993) hevder i tråd med funnene til Böhnke (2008) at nivået av livstilfredshet speiler levbarheten i samfunnet. Böhnke fant at i land der innbyggerne ikke var tilfredse med de økonomiske, politiske og institusjonelle strukturene, var denne samfunnsoppfattningen en sterkere forutsetning for livstilfredshet enn i de land der innbyggerne oppfattet samfunnets strukturer å fungere bedre og var tilfredse med disse.

Som forventet ut fra litteraturen (Layard 2005) var det signifikante forskjeller mellom regionene når det gjaldt gjennomsnittlig skåre på indikatoren tillit og tilhørighet. Naidoo og Wills (2000) skriver at i samfunn med lavere levestandard kan relasjonsskapende arbeid på et bredt plan være vanskeligere å gjennomføre, hvilket kan føre til redusert tillit og tilhørighet. Individuer i Nord-Europa har en høyere levestandard enn i Øst-Europa og kan, ut fra det Naidoo og Wills skriver, derfor ha større mulighet til å være aktive i lokalmiljøet eller i frivillig arbeid. Helliwell og Putnam (2004) skriver at de individene som har tillit til sine medmennesker også er deltagende i sitt lokalmiljø. De beskriver en sammenheng mellom livstilfredshet og tillit og tilhørighet. Individuer som oppgir å leve i tillitsvekkende omgivelser rapporterer signifikant høyere livstilfredshet (Helliwell og Putnam 2004). Også Layard (2005) skriver at det å leve i land hvor man opplever å kunne stole på sine medmennesker gir økt livstilfredshet. Tillit og tilhørighet hadde i denne undersøkelsen signifikant sammenheng med livstilfredshet i samtlige av regionene. I Vest- og Nord-Europa oppgav informantene opplevd økonomi og dernest tillit og tilhørighet å være de indikatorene i studien med størst betydning for livstilfredshet. Det ble imidlertid ikke funnet signifikante forskjeller mellom de europeiske regionene når det gjaldt betydningen av tillit og tilhørighet for nivået av livstilfredshet. Tillit og tilhørighet er således viktig for livstilfredshet uavhengig av region.

Litteraturen beskriver det å oppleve autonomi som en viktig faktor for tilfredshet (Ryan og Deci 2000; Ryan og Deci 2006; Inglehart, Foa et al. 2008). Tidligere studier av kulturelle eller geografiske variasjoner i viktigheten av autonomi for livstilfredshet viser noe ulike resultater. Chirkov og medarbeidere (2003), samt Ryan og Deci (2001) rapporterte ikke om forskjeller i betydningen av autonomi for nivået av livstilfredshet. Oishi (2000) derimot observerte kulturelle variasjoner. En av årsakene til de noe ulike funnene kan være at definisjonen på autonomi varierer fra studie til studie.

I denne studien rapporterer de ulike regionene forskjellig nivå av autonomi, men for sammenhengen mellom autonomi og livstilfredshet ble det ikke funnet signifikante forskjeller. Det kan være verd å merke seg at denne studien kun studerte europeiske land med relativt lik kultur i motsetning til studier av kulturer som er langt mer forskjellige enn det man finner innad i Europa. Dette var for eksempel tilfelle i studien til Oishi (2000).

4.1.1 Økonomi

Det var som forventet en sterk sammenheng mellom opplevd økonomi og livstilfredshet. I alle regionene var det signifikante forskjeller i livstilfredshet mellom hvert nivå av opplevd økonomi. Dette er sammenfallende med tidligere forskning (Argyle 2003; Biswas-Diener 2008; Dolan, Peasgood et al. 2008) som indikerer at opplevelsen av å ha en tilstrekkelig personlig økonomi er positivt forbundet med livstilfredshet. Forskningen tyder også på at subjektive indikatorer for økonomi er særlig sterkt forbundet med livstilfredshet (Johnson og Krueger 2006). I alle regionene forholdt det seg slik at opplevd økonomi var den faktoren som hadde størst sammenheng med livstilfredshet. Mellom regionene ble det samtidig funnet forskjeller i betydningen av opplevd økonomi for livstilfredshet. I Nord- og Sør-Europa var betydningen av opplevd økonomi for livstilfredshet stor, men likevel signifikant lavere enn i Vest- og Øst-Europa. Det var derimot ikke signifikante forskjeller i betydningen av opplevd økonomi mellom Nord-Europa og Sør-Europa, eller mellom Vest-Europa og Øst-Europa. Tidligere forskning har funnet mindre sammenheng mellom livstilfredshet og inntekt i rike land enn i mindre velstående land (Veenhoven 1991). Det er derfor et noe overraskende funn at det ikke er forskjeller mellom Sør- og Nord-Europa eller mellom Øst- og Vest-Europa. Tidligere forskning har pekt på at det kan være en negativ sammenheng mellom materialisme og livstilfredshet (Biswas-Diener 2008). Det kan kanskje være grunnlag for å tro at de ulike regionene er forskjellige i forhold til materialistiske verdier (Delhey 2004) noe som kan være med å forklare de noe uventede resultatene. I denne studien er det dessverre ikke mulighet til å undersøke dette. Litteraturen peker også på at subjektive mål for økonomi speiler sammenlikning, forventninger eller tilpasning som i stor grad formes i det miljøet individet befinner seg i (Easterlin 1995; Biswas-Diener 2008). Resultater fra tidligere forskning og teori tyder på at objektive indikatorer for personlig økonomi ville ha gitt andre resultater og svakere sammenheng mellom livstilfredshet og økonomi (Dolan, Peasgood et al. 2006).

4.1.2 Kjønn

I denne studien hadde de demografiske variablene kjønn, alder og utdanningsnivå minst betydning for nivået av livstilfredshet. I Øst- og Sør-Europa rapporterte menn signifikant høyere nivå av livstilfredshet enn kvinner. I de to andre regionene var det derimot ikke forskjeller mellom kjønnene. Helliwell og Putnam (2004) fant at betydningen av kjønn for livstilfredshet varierte når de sammenliknet Skandinavia og land som tidligere hadde vært del av Sovjet Unionen. I denne studien ble den svake effekten av kjønn moderert av de andre faktorene i analysen. Kjønn hadde da ikke noen signifikant betydning for livstilfredshet i noen av regionene. Dette er konsistent med tidligere forskning på sammenhengen mellom livstilfredshet og kjønn (Helliwell og Putnam 2004; Tesch-Römer, Motel-Klingebiel et al. 2008) som indikerer at kjønn kun har en moderat betydning på livstilfredshet, at denne effekten kan variere mellom land og at den er påvirket av samfunnsforhold.

4.1.3 Alder

I Øst- og Sør-Europa varierte nivået av livstilfredshet signifikant mellom aldersgruppene. De yngste aldersgruppene var signifikant mer tilfredse enn de eldre, mens det mellom de eldste aldersgruppene ikke var signifikant forskjellig nivå av livstilfredshet. I Øst-Europa var det slik at aldersgruppene fra 35 år og oppover ikke var signifikant forskjellige, mens det i Sør-Europa var slik at aldersgruppene fra 50 år og oppover ikke var signifikant forskjellige. Regresjonsanalysene viste en svak effekt av alder for livstilfredshet, som i Øst-, Vest-, og Sør Europa var signifikant på p nivå $> 0,01$. Effekten av alder var ikke signifikant på dette nivået i Nord-Europa. Størst effekt av alder for livstilfredshet ble funnet i Øst-Europa. Sammenhengen mellom alder og livstilfredshet var også signifikant sterkere i Øst-Europa enn i Vest- og Nord-Europa. Deaton (2007) skriver med utgangspunkt i data fra Gallup World Poll at sammenhengen mellom alder og livstilfredshet varierer fra land til land, men at det ser ut til at landets velstand påvirker dette forholdet. Han skriver at eldre i rike land ikke har synkende livstilfredshet, men at han i disse landene observerer en enten U-kurvet sammenheng mellom alder og livstilfredshet, eller ikke i det hele tatt observerer noen sammenheng. I lav- og middelinntektsland synker derimot livstilfredsheten med økende alder. Blant annet i Øst-Europa observerte han synkende tilfredshet med stigende alder. Deaton mener effekten av alder i Øst-Europa blant annet kan skyldes at de eldste i denne regionen har vært gjennom tider med delvis vanskelige levekår. Eldre mennesker i Øst-Europa rapporterer om dårligere helse enn yngre mennesker. Forskjellene mellom land, vedrørende om det observeres lavere livstilfredshet hos eldre mennesker, kan ha sammenheng

med at reduksjonen i helsetilfredshet med økende alder er langt mindre i rike land enn i fattigere land (Deaton 2007).

4.1.4 Utdanning

Heller ikke informantenes høyest oppnådde utdanningsnivå hadde signifikant betydning for livstilfredshet når det også ble kontrollert for de andre aktuelle faktorene. Tidligere forskning viser noe ulike resultater hva angår sammenhengen mellom oppnådd utdanningsnivå og livstilfredshet (Dolan, Peasgood et al. 2008). Helliwell og Putnam (2004) beskriver utdanning først og fremst å ha en effekt på helse og sosial kapital, og at effekten på livstilfredshet er liten. Man kan anta at den effekten utdanning har på livstilfredshet modereres ved at det i studien kontrolleres for tillit og tilhørighet og for opplevd økonomi. Av de tre demografiske variablene, alder, kjønn og utdanningsnivå, var det alder som var av størst betydning.

4.2 Validitet

Det finnes en viss grad av usikkerhet ved alle mål, og målefeil vil kunne påvirke estimater og sammenhenger mellom variabler. I studier som sammenlikner land er utfordringene enda større siden forskjellene i målefeil kan forårsake forskjeller mellom land som egentlig ikke har utspring i virkeligheten. For å møte disse utfordringene har ESS gjennomført en rekke studier og metastudier i ulike land for å undersøke validiteten og reliabiliteten på de spørsmålene som blir brukt (Fitzgerald og Widdop 2007).

4.2.1 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet sier noe om i hvilken grad det operasjonaliserte begrepet på en god måte representerer det begrepet det er ment å måle (Shadish, Cook et al. 2002). Av hensynet til lengden på spørreskjemaet må det i ESS brukes et lavt, men tilstrekkelig, antall spørsmål innen hver kategori. Arbeidsgruppen som utarbeider spørreskjemaets ulike deler må derfor være selektive i utvalget av spørsmål. Innholdsvaliditet sier noe om de valgte spørsmålene, som til sammen danner en indikator, dekker begrepet på en tilfredsstillende måte (Ringdal 2007). I denne studien må innholdsvaliditeten sies å være god på bakgrunn av det grundige arbeidet som er gjort i utvalget av spørsmål som danner de ulike indikatorene. Spørsmålene blir valgt på bakgrunn av grundig litteraturgjennomgang (review) og pilotstudier. Enkelte av spørsmålene er hentet fra allerede eksisterende indekser og skalaer, mens andre er utarbeidet spesielt for bruk i ESS (Huppert, Marks et al. 2009). I studien spør man individer om deres opplevelse innenfor enkelte livsområder. Den høye svarprosenten tyder på at disse spørsmålene oppleves som

fornuftige og meningsfulle for informantene. Spørsmålene som blir stilt er tilsynelatende enkle og forståelige for de fleste og spør om kjente ting som de fleste har reflektert over. Mouton og Mastekaasa (2011) skriver at skalaer som måler tilfredshet sjelden trekkes i tvil på grunn av det substansielle innholdet, valget av enkeltspørsmål.

Generelt kan man si at faktorer som er forventet å ha sammenheng med livstilfredshet, som for eksempel å være gift, eller å ikke være arbeidsledig, viser seg å korrelere med mål for tilfredshet, noe som indikerer en sammenheng mellom det vi tror vi måler og den reelle situasjonen. I datamaterialet viser resultatene at operasjonaliseringen av begrepene (livstilfredshet, samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi) opptrer slik man ut fra teorien ville forvente. I tråd med forventet resultat fant jeg at grupper, slik som for eksempel informanter med god økonomi, skårer høyere på både livstilfredshet og de tre uavhengige variablene. Videre observerte jeg også forskjellig nivå av livstilfredshet mellom grupper som, ut fra teorien, forventes å skåre forskjellig (eksempelvis Danmark i forhold til Bulgaria).

Selvrapporterte data, hvor det er individers subjektive opplevelser og meninger som måles, vil være forbundet med en viss grad av usikkerhet. Enkelte fagfolk (Schwarz og Strack 1999) hevder at vurderinger av indre opplevelse kan være upålitelige siden svarenes gyldighet ikke kan testes ved å spørre andre eller for eksempel ved å ta fysiologiske prøver. Schwarz og Strack (1999) skriver at informantenes svar på livstilfredshetsspørsmål er påvirket av måten spørsmålene stilles på og av rekkefølgen på spørsmålene. I tillegg hevder de at svarene er basert på det de har opplevd og følt rimelig nylig. Svarene på livstilfredshetsspørsmål blir også farget av hvilke opplevelser og inntrykk som er mest fremtredende den dagen spørsmålene har blitt besvart. Man kan til en viss grad bøte på dette ved hjelp av måten spørsmålene stilles på, ved hjelp av rekkefølgen på spørsmålene, ved å snu noen av spørsmålene og ved å ha store utvalg som vil utjevne for effekten av daglig humør (Schwarz og Strack 1999). I ESS gjennomføres pilotstudier for å kunne redusere effekten av måten spørsmålene stilles på og rekkefølgen av spørsmålene. Effekten av dagsform som en eventuell feilkilde vil også reduseres ved det store utvalget (Fitzgerald og Widdop 2007).

Reponsbias kan oppstå ved at informantene av ulike grunner påvirkes til å svare på en bestemt måte. Enkelte kan for eksempel ha en tendens til være for positive eller idealisere sin egen situasjon. Dette fører til at svarene vil samle seg i den positive enden av skalaen i større grad enn det som egentlig er tilfellet. Særlig problematisk er det dersom denne typen bias forekommer i større grad i enkelte grupper av utvalget. Til tross for at det i slike studier bør tas høyde for at resultatene til en viss grad kan være påvirket av spørsmålsrekkefølge, dagsform eller svarstil, vil slike faktorer i følge Diener og Suh (2003) ikke utgjøre noen stor feilkilde. Til

forsvar for subjektive mål og selvrapporter skriver de at disse er godt korrelert med mål på relaterte faktorer slik som f.eks. optimisme og selvfølelse. Alternative måter å hente informasjon om individers nivå av tilfredshet kan være å spørre bekjente av informanten, å registrere antall smil eller å registrere antallet gode minner informanten rapporterer. Informasjon man har fått ved hjelp av slike andre metoder har også vist seg å samsvare med selvrapportert tilfredshet/lykke. Utover dette er internasjonale forskjeller i lykke og tilfredshet med på å styrke antagelsen om selvrapporters troverdighet ytterligere (Diener og Suh 2003).

I denne studien sammenliknes svar fra ulike land og tildels ulike kulturer. Dette kan medføre særlige utfordringer. En av utfordringene for begrepsvaliditeten i denne studien går på at begrepene som er brukt kan ha ulik betydning fra land til land, eller fra region til region. Dersom dette er tilfellet vil resultatene kunne være misvisende på grunn av at de er relatert til forskjeller i betydningen av begreper. I ESS stilles strenge krav til oversettelsesarbeidet og dette fører til at begrepene i størst mulig grad har samme innhold fra land til land. På denne måten reduseres feil forårsaket av språkforskjeller slik at man kan foreta sammenlikninger på tvers av land (Harkness og Blom 2007). Veenhoven (1993) presenterer også resultater som tyder på at ulik oppfatning av begrepet livstilfredshet ikke har stor betydning for nasjonale forskjeller.

En annen utfordring innebærer at det mellom ulike land finnes en tilbøyelighet eller kultur for å svare på bestemte måter. Eksempelvis kan det i noen land være typisk å utvise nøkternhet, mens det i andre land er forventet å bruke ytterkantene av responskalaen (Abdallah, Thompson et al. 2008). Det kan også være slik at det i enkelte land er mer ønskelig å oppnå lykke og tilfredshet enn i andre land. Som eksempel på dette nevner Frey og Stutzer (2002) forskjellen som finnes mellom amerikanere og franskmenn. Blant amerikanere er det svært positivt å hevde at man er lykkelig, mens det i blant franskmenn er en større motvilje mot å hevde dette da beskjedenhet er en skikk. Mye forskning taler likevel for at ulike nivåer av tilfredshet eller lykke ikke kan tilskrives de nevnte feilkildene, men at resultatene uttrykker reelt opplevde og eksisterende forskjeller i faktisk tilfredshet eller lykke (Ouweneel og Veenhoven 1991; Veenhoven 1993; Diener og Suh 2003; Abdallah, Thompson et al. 2008).

4.2.2 Indre validitet

Indre validitet handler om i hvilken grad man har mulighet til å trekke slutninger om årsakssammenhenger (Ringdal 2007). Tverrsnittsundersøkelser er ikke egnet til å vurdere kausalitet. Formålet med denne studien er å se på sammenhengen mellom variabler og å sammenlikne regioner, men den har ingen antagelser hva angår kausalitet. På bakgrunn av designet har jeg ikke muligheten til å anta om det eksempelvis er samfunnstilfredshet som fører

til livstilfredshet eller om det er livstilfredshet som fører til samfunnstilfredshet. Når det gjelder de demografiske variablene alder, kjønn og utdanningsnivå vil det naturligvis forholde seg annerledes.

En innvending mot studiens indre validitet er at sammenhengen som observeres mellom livstilfredshet og de ulike faktorene kun er uttrykk for en tilbøyelighet hos individet til å oppfatte både tilværelsen og livets domener på en positiv måte, top-down effekter. Dette ville innebære at de individene med en tilfreds innstilling til livet som helhet også er tilfredse innen ulike domener (slik som for eksempel samfunnet eller økonomi), fremfor å være resultat av at det å være tilfreds innen disse områdene bidrar til generell livstilfredshet. Teorien hevder imidlertid at livstilfredshet er påvirket både av top-down og bottom-up prosesser (Schimmack 2008; Nes og Tambs 2011a; Næss 2011b). I denne studien observeres regionale forskjeller i livstilfredshet. Det at objektive forhold påvirker nivået av livstilfredshet, eksempelvis ulike levekår i ulike regioner, indikerer bottom-up effekter. Videre ville også korrelasjonene mellom de uavhengige variablene vært høyere dersom resultatene var uttrykk for samme egenskap, personlighet eller trekk. Den klart høyeste korrelasjonen var på 0.38, og dette var mellom samfunnstilfredshet og opplevd økonomi. På bakgrunn av tidligere teori vet man at top-down prosesser antagelig spiller en rolle også i denne studien, men det vil samtidig være korrekt å anta at resultatene er uttrykk for at de valgte variablene har betydning for livstilfredshet.

4.2.3 Statistisk validitet

Statistisk validitet dreier seg om man har statistisk grunnlag for å trekke konklusjoner om sammenhengen mellom variabler, og om den statistikken som er anvendt er godt egnet til formålet (Shadish, Cook et al. 2002). I denne studien anvendes lineær regresjonsanalyse. Dette er hensiktsmessig i og med at variablene som brukes er kontinuerlige. Det forutsettes samtidig at variablene har lineære sammenhenger, hvilket analysene har indikert at de har.

Type 1-feil er å tro på et resultat som egentlig er en utvalgstilfeldighet. Type 2-feil er derimot å feilaktig forkaste faktisk eksisterende sammenhenger. Et stort utvalg reduserer faren for å gjøre både type 1-og type 2-feil (Bjørndal og Hofoss 2004). Med store utvalg slik som i denne studien kan imidlertid faren for å gjøre type 1-feil være større enn faren for type 2-feil. Derfor har signifikansnivå blitt satt $p > 0,01$. Dette innebærer at det kun er 1% sjanse (eller mindre) for at jeg konkluderer med at gruppene er forskjellige dersom det jeg observerer kun er en ren utvalgstilfeldighet.

4.2.4 Ytre validitet

Ytre validitet omhandler hvorvidt de slutningene vi trekker om sammenhenger også er gyldige for populasjoner som ikke var del av utvalget (Shadish, Cook et al. 2002). Hensikten med ESS er å lage data som er egnet til å sammenlikne mellom land (Ringdal 2007). Utvalget i ESS representerer populasjonen i de landene utvalget er hentet fra godt, og resultatene er i så måte mulig generaliserbare. Utvalgene er representative i henhold til populasjonen med tanke på kjønn, alder og utdanningsnivå. I studien blir data i tillegg vektet ved å bruke designvekter for å redusere tilfeldige utvalgsfeil. For å redusere skjevhetene det eventuelt kan medføre at landene i denne studien er ulike med hensyn til folketall, er data blitt ytterligere vektet med populasjonsvekter.

Man kan stille spørsmål ved om det er meningsfullt å se på forskjeller mellom land, når det innad i land er store variasjoner. Inglehart og Rabier (1986) hevder dette kan forsvares med at nasjonalitet har vist seg å være en sterk prediktor for tilfredshet og lykke, og også ved at nivået av livstilfredshet i et land har vist seg å være relativt stabilt. Land som ligger på toppen av denne rankingen holder seg på topp og motsatt. Det kan blant annet nevnes at de skandinaviske landene, ofte med Danmark på topp, har vært de landene med høyest nivå av tilfredshet og lykke i mange år. Diener og Suh (2003) undersøkte subjektivt velvære i ulike undergrupper innad i flere land. De fant at det samme mønsteret gjentok seg på tvers av land. Det var likhetstrekk mellom landene når det gjaldt fordelingen av subjektivt velvære hos de ulike undergrupper av befolkningen. De hevder dette styrker antagelsen om at nasjoner er en meningsfull enhet å studere. Til tross for at sammenlikninger mellom land skjuler informasjon om variasjoner og undergrupper innad i land kan slik sammenlikning likevel forsvares.

I denne studien har flere land blitt slått sammen i grupper som representerer regioner. I utgangspunktet er ikke hensikten med ESS data å slå sammen landene i grupper og i den forbindelse må det derfor tas noen forbehold. Populasjonsvektene omformes slik at landene innad i hver region er vektet på grunnlag av folketallet i forhold til folketall i de andre landene i samme region. Imidlertid er det viktig å være oppmerksom på at man ved å slå sammen land til regioner kan gå glipp av nyanser eller forskjeller innad i regionene. Ved inndeling av Europa i regioner er det fra sammenheng til sammenheng noe varierende hvilke land de ulike regioner omfatter. Valget av hvordan man definerer regionene, hvilke land som inkluderes i hver region, vil imidlertid kunne påvirke resultatene. Det er og viktig å nevne at ikke alle de europeiske landene er med i ESS3-2003, slik at de ulike regionene ikke er fullstendige. Resultatene fra denne studien vil ikke kunne generaliseres til å gjelde for Nord-, Sør-, Øst- og Vest-Europa

generelt, utover de landene som faktisk er inkludert i hver region. For eksempel deltar ikke Italia, Hellas og Island. Deltagelse fra disse landene ville kunne ha utgjort en forskjell for gjennomsnittresultatene i de respektive regioner. Å slå sammen landene til regioner kan forsvares ved at det i studien ble funnet likhetstrekk innad i hver region, og ved at data har blitt vektet med populasjonsvekter tilpasset regionene. Også i andre studier har europeiske land blitt gruppert sammen og gitt meningsfulle resultater (Delhey 2004; Böhnke 2008). På bakgrunn av disse forbeholdene er det viktig å presisere at resultatene kun er representative for de landene som er med i studien, og at man må utvise en forsiktighet med å generalisere resultatene til å gjelde land som tilhører de ulike regionene, men som ikke var inkludert i studien.

4.3 Reliabilitet

Reliabilitet refererer til i hvilken grad to eller flere mål, som gir seg ut for å måle det samme, faktisk gjør det. Reliabilitet refererer også til stabiliteten på målene, om samme person svarer det samme dersom den får samme spørsmålet stilt på et senere tidspunkt (Frey og Stutzer 2002). Dersom et mål har høy reliabilitet er det samtidig påvirket av få tilfeldige målefeil (Ringdal 2007).

Et aspekt som påvirker reliabiliteten av et arbeid er kvaliteten på prosessen med å samle inn og bearbeide dataene. I dette studiet er data hentet fra ESS som har høy kvalitet i alle ledd av innsamling og registrering av data, hvilket styrker studiens reliabilitet. Et element som blant annet kan forårsake feil i resultatene er knyttet til at det anvendes intervju. Det er en fare for at intervjustilen er forskjellig fra intervjuer til intervjuer, eller at resultatene kan bli påvirket ved at det mellom land eller region er ulik intervjustil. For å redusere denne typen feil har ESS utarbeidet klare retningslinjer som skal sikre mest mulig lik intervjustil blant annet ved hjelp av god opplæring og oppfølging av intervjuerne (EuropeanSocialSurvey 2006).

Reliabilitet er også et resultat av indre konsistens mellom spørsmålene som til sammen utgjør indikatorene i studien. Man måler indre konsistens ved hjelp av Cronbachs alfa. Cronbachs alfa er en statistisk størrelse som varierer mellom 0 og 1, og hvor verdien ofte ønskes å være over 0,70 for å indikere tilfredsstillende reliabilitet. Denne avhenger av sammenhengen mellom spørsmålene og av hvor mange spørsmål indikatoren er satt sammen av (Ringdal 2007). Dersom et heterogent/bredt begrep måles med svært få spørsmål blir nødvendigvis alfaberegningen lav.

Felles for alle målene er at de er testet med tanke på reliabilitet på lik linje med alle de andre spørsmålene i ESS. Et usikkerhetsmoment for denne studien er derimot måten

spørsmålene anvendes som samlebegreper. Livstilfredshet og samfunnstilfredshet har god indre konsistens, mens indre konsistens for tillit og tilhørighet (Cronbachs alpha på 0,65) er noe lavere. Autonomi er kun satt sammen av to spørsmål som søker å måle et vidt og heterogent begrep. Cronbachs alfa er dermed et lite hensiktsmessig mål for autonomi-indikatoren. Disse to spørsmålene anvendes som indikator på bakgrunn av at ekspertgruppen bak velvære-modulen lar dem representere autonomi-begrepet (Huppert, Marks et al. 2005). Spørsmålene som danner indikatoren tillit og tilhørighet er hentet fra Keyes (1998) skala for sosialt velvære. Det har blitt valgt å anvende disse spørsmålene til samlebetegnelsen tillit og tilhørighet til tross for en noe lav Cronbachs alfa. Bakgrunnen var også for indikatoren tillit og tilhørighet de teoretiske vurderingene gjort av ekspertgruppen bak velvære-modulen.

4.4 Oppsummering

I ESS er det god kvalitet på alle deler av arbeidet med undersøkelsen. Både valg av indikatorer, utvalgsprosessen, arbeid med oversettelse og selve gjennomføringen av studien skjer etter strenge retningslinjer. Forbehold knyttet til metode som bør tas i forbindelse med denne studien er derfor i hovedsak forhold vedrørende det å sammenlikne resultater fra ulike land eller regioner, samt de usikkerhetsmomenter som knytter seg til bruk av subjektive målinger. Man må også ta forbehold ved generalisering til europeiske regioner som sådan fordi hver region ikke er fullstendig og fordi det er knyttet noe usikkerhet til valget av land i hver region.

Som levbarhetsteorien (Veenhoven 1993) hevder vil dårlig samsvar mellom individenes behov og samfunnets kvaliteter resultere i lav livstilfredshet. Livstilfredshet er som sådan et godt mål for hvordan et samfunn lykkes med å tilrettelegge for et godt liv for sine innbyggere. Mine data støtter dette synet. Studien viser at livstilfredshet var ujevnt fordelt mellom de europeiske regionene. I alle regionene hadde samfunnstilfredshet, tillit og tilhørighet og autonomi en signifikant sammenheng med livstilfredshet. Betydningen av samfunnstilfredshet og opplevd økonomi for livstilfredshet var noe ulik i de fire regionene. Samfunnstilfredshet hadde større sammenheng med livstilfredshet i Øst-Europa enn i de øvrige regionene, mens opplevd økonomi hadde større sammenheng med livstilfredshet i Øst- og Vest-Europa enn i Nord- og Sør-Europa. Ingen av regionene skilte seg imidlertid ut vedrørende betydningen av autonomi eller tillit og tilhørighet. Av de demografiske variablene viste alder seg å være en mer betydningsfull faktor for livstilfredshet i Øst-Europa enn i Vest- og Nord-Europa. Kjønn og utdanningsnivå hadde derimot ikke ulik betydning for livstilfredshet i de ulike regioner når man også kontrollerte for

studiens andre faktorer. Av alle variablene som ble testet i denne studien var opplevd økonomi den variabelen som viste seg å ha størst sammenheng med livstilfredshet i alle regionene.

Denne studien indikerer variasjoner mellom regioner vedrørende faktorer av betydning for livstilfredshet, men man kan ikke trekke noen konklusjoner om årsakene til dette ut fra de aktuelle dataene. Styrken på sammenhengen mellom livstilfredshet og autonomi eller livstilfredshet og tillit og tilhørighet ble ikke funnet å være signifikant ulik i noen av regionene. Dette kan forstås som en indikasjon på at det å oppleve autonomi og det å oppleve tillit og tilhørighet til sine omgivelser er svært avgjørende for tilfredshet, uten hensyn til hvor man bor i Europa. Det kan også se ut til at sammenhengen med livstilfredshet er tilstede uavhengig av om rapportert nivå av autonomi og tillit og tilhørighet er høyt eller lavt. For samfunnstilfredshet og opplevd økonomi kan resultatene derimot se ut til å indikere at når informantene opplever tilfredshet på disse områdene blir de mindre fremtredende i sin betydning for livstilfredshet.

Felles for både samfunnstilfredshet, autonomi og tillit og tilhørighet er at dette er faktorer som er relevante i folkehelsearbeidet. For å ta opp tråden fra Bull som ble nevnt innledningsvis, er det å fremme livstilfredshet og det å fremme folkehelsen to sider av samme sak. De sterke sammenhengene som ble funnet understreker at en viktig del av grunnlaget for folks helse og trivsel skapes i samfunnet de lever i, gjennom opplevelsen av autonomi og gjennom å oppleve tillit og tilhørighet til sitt lokalmiljø. Europa er nå inne i tider med store endringer og utfordringer knyttet til en vanskelig økonomisk situasjon. Mye kan tyde på at denne situasjonen vil ha betydning også for livstilfredshet i ulike land og regioner. Dette vil være svært relevant for fremtidig forskning.

REFERANSER

- Abdallah, S., S. Thompson og N. Marks (2008). *Estimating worldwide life satisfaction*. Ecological Economics 65(1): 35-47.
- Alesina, A., R. Di Tella og R. MacCulloch (2004). *Inequality and happiness: are Europeans and Americans different?* Journal of Public Economics 88(9): 2009-2042.
- Andrews, F. M. og S. B. Withey (1976). *Social indicators of well-being: American's perceptions of life quality*. New York, Plenum Press. 455 s.
- Angner, E. (2011). *The Evolution of Eupathics: The Historical Roots of Subjective Measures of Well-Being*. International Journal of Wellbeing 1(1): 4-41.
- Argyle, M. (2003). *Causes and correlates of Happiness*. I: D. Kahneman, E. Diener and N. Schwarz (Eds.) *Well-being: The foundations of hedonic psychology*. New York, Russell Sage Foundation Publications.
- Biswas-Diener, R. (2008). *Material wealth and subjective well-being*. I: M. Eid and R. J. Larsen (Eds.) *The science of subjective well-being*, The Guilford Press: 307-322.
- Bjørndal, A. og D. Hofoss (2004). *Statistikk for helse- og sosialfagene*. Oslo, Gyldendal akademisk. 269 s.
- Böhnke, P. (2008). *Does society matter? Life satisfaction in the enlarged Europe*. Social Indicators Research 87(2): 189-210.
- Bull, T. (2008). *Hunting happiness or promoting health? Why positive psychology deserves a place in health promotion*. Promotion & education 15(3): 34-35.
- Bø, I. og P. M. Schiefloe (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital: innføring i nettverkstenkning*. Oslo, Universitetsforlaget. 276 s.
- Chida, Y. og A. Steptoe (2008). *Positive psychological well-being and mortality: a quantitative review of prospective observational studies*. Psychosomatic Medicine 70(7): 741-756.
- Chirkov, V., R. M. Ryan, Y. Kim og U. Kaplan (2003). *Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being*. Journal of personality and social psychology 84(1): 97.
- Clench-Aas, J., M. Rognerud og O. S. Dalgard (2009). *Psykisk helse i Norge. Tilstandsrapport med internasjonale sammenlikninger. Levekårsundersøkelsen 2005*. Oslo, Nasjonalt folkehelseinstitutt. 2009:6: 78 s.
- Cohen, S. og S. D. Pressman (2006). *Positive affect and health*. Current Directions in Psychological Science 15(3): 122-125.
- Cummins, R. A., R. Eckersley, J. Pallant, J. Van Vugt og R. A. Misajon (2003). *Developing a national index of subjective wellbeing: The Australian Unity Wellbeing Index*. Social Indicators Research 64(2): 159-190.
- Danner, D. D., D. A. Snowdon og W. V. Friesen (2001). *Positive emotions in early life and longevity: findings from the nun study*. Journal of personality and social psychology 80(5): 804.
- Deaton, A. (2007). *Income, aging, health and wellbeing around the world: Evidence from the Gallup World Poll*. NBER Working Paper Nr. 13317, National Bureau of Economic Research.
- Delhey, J. (2004). *Life satisfaction in an enlarged Europe*. European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions. Dublin. 79 s.
- Delhey, J. og K. Newton (2005). *Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism?* European Sociological Review 21(4): 311.

- Dhéret, C. og F. Zuleeg (2011). *Well-being 2030 A new vision for 'Social Europe'*, Europe's political Economy Programme.
- Diener, E. og R. Biswas-Diener (2002). *Will money increase subjective well-being?* Social Indicators Research 57(2): 119-169.
- Diener, E., M. Diener og C. Diener (1995). *Factors predicting the subjective well-being of nations.* Journal of personality and social psychology 69(5): 851.
- Diener, E., R. A. Emmons, R. J. Larsen og S. Griffin (1985). *The satisfaction with life scale.* Journal of personality assessment 49(1): 71-75.
- Diener, E., R. E. Lucas og C. N. Scollon (2006). *Beyond the hedonic treadmill: revising the adaptation theory of well-being.* American Psychologist 61(4): 305.
- Diener, E., S. Oishi og R. E. Lucas (2003). *Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life.* Annual review of psychology 54(1): 403-425.
- Diener, E. og M. E. P. Seligman (2002). *Very happy people.* Psychological Science 13(1): 81-84.
- Diener, E. og M. E. P. Seligman (2004). *Beyond money.* Psychological science in the public interest 5(1): 1-31.
- Diener, E. og E. M. Suh (2003). *National Differences in Subjective Well-Being.* I: D. Kahneman, E. Diener and N. Schwarz (Eds.) *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, Russell Sage Foundation Publications: 434-450.
- Diener, E., E. M. Suh, R. E. Lucas og H. L. Smith (1999). *Subjective well-being: three decades of progress.* Psychological bulletin 125(2): 276.
- Dolan, P., T. Peasgood og M. White (2006). *Happiness and Policy: A Review of the Literature.* DEFRA Report (Whitehall, UK: Department of Environment, Food, and Rural Affairs, 2006). : 319-342.
- Dolan, P., T. Peasgood og M. White (2008). *Do we really know what makes us happy A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being.* Journal of Economic Psychology 29(1): 94-122.
- Easterlin, R. A. (1995). *Will raising the incomes of all increase the happiness of all?* Journal of Economic Behavior & Organization 27(1): 35-47.
- Ehrhardt, J. J., W. E. Saris og R. Veenhoven (2000). *Stability of life-satisfaction over time.* Journal of Happiness Studies 1(2): 177-205.
- Eid, M. og R. J. Larsen (2008). *The Science of subjective well-being.* New York, Guilford Press. 546 s.
- Elgar, F. J., C. G. Davis, M. J. Wohl, S. J. Trites, J. M. Zelenski og M. S. Martin (2011). *Social capital, health and life satisfaction in 50 countries.* Health & Place 17(5): 1044-1053.
- European Social Survey. (2006a). *Project Instructions.*Lokalisert 08.11.12, på World Wide Web: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round3/>.
- European Commission (2012). *Eurobarometer. Public Opinion Analysis 2012.05.*
- European Social Survey. (2006). *Project Instructions.*Lokalisert 08.11.12, på World Wide Web: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round3/>.
- European Social Survey. (2006b). *Weighting ESS Data.*Lokalisert 20.10.12, på World Wide Web: <http://ess.nsd.uib.no/ess/doc/weighting.pdf>.
- Fitzgerald, R. og S. Widdop (2007). *Publishable Final Activity Report European Social Survey Round 3 Measuring social and political change in Europe* ESS: 82.
- Frey, B. S. og A. Stutzer (2002). *Happiness and economics: how the economy and institutions affect well-being.* Princeteton, N.J., Princeton University Press. 220 s.
- Fugelli, P. og B. Ingstad (2001). *Helse-slik folk ser det.* Tidsskrift for den Norske legeforening 121(30): 3600-3604.

- Haller, M. og M. Hadler (2006). *How social relations and structures can produce happiness and unhappiness: An international comparative analysis*. Social Indicators Research 75(2): 169-216.
- Hansen, T. og B. Slagsvold (2011). *Alder*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 134-154.
- Harkness, J. A. og A. Blom (2007). *Round 3 ESS Translation Strategies and Procedures*. ESS document date 27.
- Hayo, B. og W. Seifert (2003). *Subjective economic well-being in Eastern Europe*. Journal of Economic Psychology 24(3): 329-348.
- Helliwell, J. F. (2003). *How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being*. Economic Modelling 20(2): 331-360.
- Helliwell, J. F. (2006). *Well-Being, Social Capital and Public Policy: What's New?* The Economic Journal 116(510): 34-45.
- Helliwell, J. F. og H. Huang (2006). *How's your government? International evidence linking good government and well-being*, National Bureau of Economic Research.
- Helliwell, J. F. og R. D. Putnam (2004). *The social context of well-being*. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences 359(1449): 1435.
- Huppert, F. A. (2009). *Psychological Well-being: Evidence Regarding its Causes and Consequences*. Applied Psychology: Health and Well-Being 1(2): 137-164.
- Huppert, F. A., N. Marks, A. Clark, J. Siegrist, A. Stutzer, J. Vittersø og M. Wahrendorf. (2005). *Question module design team (ESS round 3) Personal & Social Well-being: Creating indicators for a flourishing Europe*. Lokalisert 20.09.12, 2012, på World Wide Web: http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_content&task=view&id=220&Itemid=309.
- Huppert, F. A., N. Marks, A. Clark, J. Siegrist, A. Stutzer, J. Vittersø og M. Wahrendorf (2009). *Measuring well-being across Europe: Description of the ESS Well-being Module and preliminary findings*. Social Indicators Research 91(3): 301-315.
- Inglehart, R., R. Foa, C. Peterson og C. Welzel (2008). *Development, freedom, and rising happiness: A global perspective*. Perspectives on Psychological Science 3(4): 264-285.
- Inglehart, R. og H. D. Klingemann (2000). *Genes, culture, democracy, and happiness*. Culture and subjective well-being: 165-183.
- Inglehart, R. og J. R. Rabier (1986). *Aspirations adapt to situations, but why are the Belgians so much happier than the French? A cross-cultural analysis of the subjective quality of life*. I: F. M. Andrews (Eds.) *Research on the Quality of Life*. Ann Arbor, Institute for Social Research University of Michigan: 1-56.
- Johnson, W. og R. F. Krueger (2006). *How money buys happiness: genetic and environmental processes linking finances and life satisfaction*. Journal of personality and social psychology 90(4): 680.
- Jowell, R. og the Central Coordinating team. (2007). *European Social Survey 2006/2007: Technical Report*. Lokalisert 03.12.11, på World Wide Web: <http://www.europeansocialsurvey.org/>.
- Kahneman, D., E. Diener og N. Schwarz (2003). *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, Russell Sage Foundation Publications. 593 s.
- Keyes, C. L. M. (1998). *Social well-being*. Social psychology quarterly 61(2): 121-140.
- Keyes, C. L. M. (2002). *The mental health continuum: From languishing to flourishing in life*. Journal of Health and Social Behavior 43(2): 207-222.
- Koch, A., A. Blom, I. Stoop og J. Kappelhof (2009). *Data collection quality assurance in cross-national surveys: The example of the ESS*. Methoden, Daten, Analysen 3(2): 219-247.

- Koivumaa-Honkanen, H., R. Honkanen, H. Viinamäki, K. Heikkilä, J. Kaprio og M. Koskenvuo (2000). *Self-reported life satisfaction and 20-year mortality in healthy Finnish adults*. American Journal of Epidemiology 152(10): 983-991.
- Koivumaa-Honkanen, H., M. Koskenvuo, R. Honkanen, H. Viinamäki, K. Heikkilä og J. Kaprio (2004). *Life dissatisfaction and subsequent work disability in an 11-year follow-up*. Psychological medicine 34(02): 221-228.
- Layard, R. (2005). *Happiness: lessons from a new science*. New York, Penguin Press. 310 s.
- Lyubomirsky, S., L. King og E. Diener (2005). *The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success?* Psychological bulletin 131(6): 803.
- Michaelson, J., S. Abdallah, N. Steuer, S. Thompson, N. Marks, J. Aked, C. Cordon og R. Potts (2009). *National Accounts of Well-being: bringing real wealth onto the balance sheet*, New Economics Foundation. 70 s.
- Moum, T. og A. Mastekaasa (2011). *Kan livskvalitet studeres empirisk? I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 52-68.
- Myklestad, I., M. Rognerud og R. Johansen (2008). *Utsatte grupper og psykisk helse : levekårsundersøkelsen 2005*. Oslo, Nasjonalt folkehelseinstitutt. 39 s.
- Naidoo, J. og J. Wills (2000). *Health promotion: foundations for practice*. London, Baillière Tindall. 400 s.
- Nes, R. B. (2007). *Well-being & psychological distress: genetic and environmental influences on stability, change, and covariance*. Oslo, Unipub.
- Nes, R. B. (2011). *Kjønn og livskvalitet*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 111-119.
- Nes, R. B. og J. Clench-Aas (2011). *Psykisk helse i Norge: tilstandsrapport med internasjonale sammenligninger. Rapport*. Oslo, Nasjonalt folkehelseinstitutt. 2011:2: 97 s.
- Nes, R. B. og K. Tambs (2011a). *Genetiske årsaksfaktorer*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 85-102.
- Nes, R. B. og K. Tambs (2011b). *Helse og livskvalitet*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 120-127.
- Nes, R. B. og K. Tambs (2011c). *Personlighet og livskvalitet*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 103-110.
- Nylenna, M. (2009). *Målet er et godt liv*. Michael Quarterly(6): 520-529.
- Næss, S. (2011). *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget. 270 s.
- Næss, S. (2011a). *Inntekt, materielle goder*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 207-213.
- Næss, S. (2011b). *Teorier*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 69-82.
- Næss, S., A. Mastekaasa, T. Sørensen og T. Moum (2001). *Livskvalitet som psykisk velvære*. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. 166 s.
- Oishi, S. (2000). *Goals as cornerstones of subjective well-being: Linking individuals and cultures*. Culture and subjective well-being 36(4): 463-470.
- Oishi, S., E. F. Diener, R. E. Lucas og E. M. Suh (1999). *Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values*. Personality and Social Psychology Bulletin 25(8): 980.
- Oishi, S. og U. Schimmack (2010). *Culture and Well-Being A New Inquiry Into the Psychological Wealth of Nations*. Perspectives on Psychological Science 5(4): 463-471.
- Oishi, S., U. Schimmack og E. Diener (2012). *Progressive taxation and the subjective well-being of nations*. Psychological Science 23(1): 86-92.
- Ouweneel, P. og R. Veenhoven (1991). *Cross-national differences in happiness: Cultural bias or societal quality*. Contemporary issues in cross-cultural psychology: 168-184.

- Pressman, S. D. og S. Cohen (2005). *Does positive affect influence health?* Psychological bulletin 131(6): 925.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone*. New York, Simon & Schuster. 541 s.
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen, Fagbokforlaget. 502 s.
- Ryan, R. M. og E. L. Deci (2000). *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being*. American Psychologist 55(1): 68.
- Ryan, R. M. og E. L. Deci (2001). *On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being*. Annual review of psychology 52(1): 141-166.
- Ryan, R. M. og E. L. Deci (2006). *Self-Regulation and the Problem of Human Autonomy: Does Psychology Need Choice, Self Determination, and Will?* Journal of personality 74(6): 1557-1586.
- Ryff, C. D., B. H. Singer og G. D. Love (2004). *Positive health: connecting well-being with biology*. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences 359(1449): 1383.
- Schimmack, U. (2008). *The structure of well-being*. I: M. Eid and R. J. Larsen (Eds.) *The science of subjective well-being*. New York, Guilford Press: 97-123.
- Schwarz, N. og F. Strack (1999). *Reports of subjective well-being: Judgmental processes and their methodological implications*. I: D. Kahneman, E. Diener and N. Schwarz (Eds.) *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, Russell Sage Foundation Publications: 61-84.
- Seligman, M. (2007). *Ekte lykke: den nye positive psykologien*. Sandvika, Kaleidoskopet. 312 s.
- Shadish, W. R., T. D. Cook og D. T. Campbell (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston, Houghton Mifflin. 623 s.
- Sirgy, M. J., A. C. Michalos, A. L. Ferriss, R. A. Easterlin, D. Patrick og W. Pavot (2006). *The quality-of-life (QOL) research movement: Past, present, and future*. Social Indicators Research 76(3): 343-466.
- Steptoe, A., J. Wardle og M. Marmot (2005). *Positive affect and health-related neuroendocrine, cardiovascular, and inflammatory processes*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 102(18): 6508-6512.
- Stoll, L., J. Michaelson og C. Seaford (2012). *Well-being evidence for policy: A review*. New Economics Foundation. London. 88 s.
- Sørensen, T. (2011). *Sosial støtte, lokalsamfunn*. I: S. Næss, T. Moum and J. Eriksen (Red.) *Livskvalitet: forskning om det gode liv*. Bergen, Fagbokforlaget: 199-206.
- Tay, L. og E. Diener (2011). *Needs and subjective well-being around the world*. Journal of personality and social psychology 101(2): 354-365.
- Tesch-Römer, C., A. Motel-Klingebiel og M. J. Tomasik (2008). *Gender differences in subjective well-being: Comparing societies with respect to gender equality*. Social Indicators Research 85(2): 329-349.
- Vansteenkiste, M., R. M. Ryan og E. L. Deci (2008). *Self-determination theory and the explanatory role of psychological needs in human well-being*. I: L. Bruni, F. Comim and M. Pugno (Eds.) *Capabilities and happiness*. Oxford, Oxford University Press: 187-223.
- Veenhoven, R. (1991). *Is happiness relative?* Social Indicators Research 24(1): 1-34.
- Veenhoven, R. (1993). *Happiness in nations*. Subjective appreciation of life in 56 nations, 1946-1992. Lokalisert 18.01.12, på World Wide Web: <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>.
- Veenhoven, R. (1996a). *Average level of satisfaction in 10 european countries*. I: W. E. Saris, R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel and B. Bunting (Eds.) *A comparative study of satisfaction with life in Europe*, Eötvös University Press: 243-453.
- Veenhoven, R. (1996b). *Developments in satisfaction-research*. Social Indicators Research 37(1): 1-46.

- Veenhoven, R. (1996c). *The study of life-satisfaction*. I: W. E. Saris, R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel and B. Bunting (Eds.) *A comparative study of satisfaction with life in Europe*, Eötvös University Press: 11-48.
- Veenhoven, R. (2001). *Quality-of-life and happiness: Not quite the same*. I: G. DeGirolamo (Eds.) *Salute e qualita dell vida*. Torino, Centro Scientifico Editore 67-95.
- Veenhoven, R. (2009). *Well-being in nations and well-being of nations*. *Social Indicators Research* 91(1): 5-21.
- Veenhoven, R. og J. Ehrhardt (1995). *The cross-national pattern of happiness: Test of predictions implied in three theories of happiness*. *Social Indicators Research* 34(1): 33-68.
- Vemuri, A. W. og R. Costanza (2006). *The role of human, social, built, and natural capital in explaining life satisfaction at the country level: Toward a National Well-Being Index (NWI)*. *Ecological Economics* 58(1): 119-133.
- Vittersø, J., E. Røysamb og E. Diener (2003). *The concept of life satisfaction across cultures: Exploring its diverse meaning and relation to economic wealth*. The universality of subjective wellbeing indicators: 81-103.
- Wilson, W. R. (1967). *Correlates of avowed happiness*. *Psychological bulletin* 67(4): 294.
- Wood, C. (1987). *Are happy people healthier? Discussion paper*. *Journal of the Royal Society of Medicine* 80(6): 354.

Vedlegg 1. Antall informanter fra hvert land.

Western Europe	Country	Austria	2405
		Belgium	1798
		Switzerland	1804
		Germany	2916
		Netherlands	1889
		France	1986
		United Kingdom	2394
		Ireland	1800
		Sum Western Europe	16992
Eastern Europe	Country	Poland	1721
		Bulgaria	1400
		Estonia	1517
		Slovenia	1476
		Slovakia	1766
		Ukraine	2002
		Hungary	1518
		Sum Earstern Europe	11400
Northern Europe(Scandinavia)	Country	Norway	1750
		Finland	1896
		Denmark	1505
		Sweden	1927
		Sum Northern Europe	7078
Southern Europe	Country	Cyprus	995
		Portugal	2222
		Spain	1876
		Sum Southern Europe	5093
Total	Country	Total	40563

Vedlegg 2. Vekter.

Både designvekter og populasjonsvekter lå klare i ESS datafil. For beskrivelse av hvordan disse vektene er utarbeidet se ”ESS3-2006 Documentation Report” som kan lastes ned fra <http://ess.nsd.uib.no/ess/round3/>.

Populasjonsvektene i ESS måtte endres noe i og med at jeg skulle slå sammen land til regioner. Nå er vekten regnet slik at populasjonsvektene innad i hver region blir 1.

	Populasjonsvekter (hver region til sammen 1)
Country Østerrike	,032
Belgia	,054
Nederland	,078
Sveits	,038
Frankrike	,278
Tyskland	,269
Storbritannia	,230
Irland	,021
Norge	,190
Finland	,204
Danmark	,260
Sverige	,346
Portugal	,163
Spania	,811
Kypros	,026
Ungarn	,105
Polen	,346
Estland	,014
Bulgaria	,089
Slovenia	,022
Slovakia	,047
Ukraina	,377

